

Борис Дякович

**Исторически преглед
на Народната библиотека и на Музея
в Пловдив до Съединението**

—•—

**ФОТОТИПНО ИЗДАНИЕ
ПО СЛУЧАЙ**

150

ГОДИНИ

**ОТ РОЖДЕНИЕТО
НА БОРИС ДЯКОВИЧ
(1868–1937)**

Народна библиотека „Иван Вазов“
Пловдив • 2018 г.

Борис Дякович

**Исторически преглед
на Народната библиотека и на Музея
в Пловдив до Съединението**

Първо фототипно издание

Народна библиотека „Иван Вазов“
Пловдив • 2018 г.

© **Борис Дякович** – автор

Исторически прѳгледъ на Народната библиотека и на
Музея въ Пловдивъ до Съединението. Отъ Б. Дяковичъ.
[1906 г.]

Първо фототипно издание, 2018 г.

ISBN: 978 – 954 – 9546 – 99 – 6

21X 4
114
ДЛЯ
Секретариат

Исторически прѣгледъ

НА

Народната библиотека и на Музея въ Пловдивъ до Съединението.

Отъ Б. Дяковичъ.

—●—

Въ началото на новото ни политическо сформироване като самостоятелна единица на Балканския полуостровъ намѣриха се такива български мъже съ вроденъ талантъ за културна и държавническа дѣйностъ, които и сега, слѣдъ 25 годишенъ политически животъ, ни заставятъ да имъ се чудимъ на енергията и да подражаваме дѣлата имъ. Обхванати изцѣло отъ една идея — всичко за отечеството и народа, инстинктивно съзнавайки приговора на историята, тѣзи народни дѣйци не жалятъ ни врѣме, ни трудъ и сж всѣкога навсѣкждѣ, — защото нѣма въ държавата ни нито единъ народенъ институтъ, нито една наредба, на които начало да не сж турили тѣ. Единъ отъ тия неуморни труженци е и г. Йоакимъ Груевъ. Стѣпалъ по право, по заслуги върху най-горното стѣпало въ управлението на народната просвѣта, той не само е доказалъ своитѣ отдавна доказани дарби да я ръководи, но и да я създава, да твори за нея нѣщо ново, нѣщо нечудо тогава въ Румелия — цѣли научни институти. Съзнавайки, отъ една страна, че въ системата на народното образование народнитѣ библиотеки би трѣбвало да стоятъ на първо мѣсто и наредъ съ училищата, той обмисля планъ и създава първата държавна библиотека въ Южна България; чувствувайки, отъ друга страна, дѣ би трѣбвало, за развоя на националната наука, да се дирятъ останкитѣ отъ „прѣминалото на нашата страна и на нашия битъ“, той основава за тѣхъ специално хранилище и му туря името музей, който е първиятъ български музей. И този музей е билъ прѣдначенъ отъ г. Груева не само за хранилище на старини, национални паметници и етнографски материяли, но и за „източникъ на наука и опознаване на нашата „страна и нашия народъ“, — съ други думи, той е гледалъ на това учрѣждение и като на едно чисто научно учрѣждение, и като на дѣло национално, патристическо. Г-нъ Груевъ силно скърби, че голѣма частъ отъ нашитѣ

паметници сж безвъзвратно загинали и се бои да не сполети сжщата участъ и останалитѣ още у насъ оцѣлѣли или полуразрушени паметници, та бързо взима административни мѣрки да ги огради отъ чуждо посегателство, отъ износъ въ чужбина; съ редъ окръжни прѣдписания и наставления до префекти, училищни инспектори и околийски началници той учи, какво и какъ трѣбва да се съхранява, какво и какъ да се събира, какво и какъ да се разкопава, отпечатва, прѣписва и пр. и пр.; той апелира къмъ патриотическитѣ чувства на народа, когото многожде подканя да издирва и събира националнитѣ паметници и забѣлжителности въ общото народно хранилище — музея; най-сетнѣ той прилага и отоманскитѣ законоположения за издирване на старинитѣ и съхраната имъ у насъ. И благодарение на постоянството, твърдата воля и просвѣтления умъ на г. Йоакимъ Груевъ, въ скоро врѣме Южна България вижда народна библиотека и народенъ музей наредени въ самото ѳ сърдце—Пловдивъ.

* * *

Начало на нашата библиотека и музей, както казахме по-горѣ, се туря още при самата уредба на Източна Румелия въ полунезависима отъ султана област. Макарь, наистина, въ Дирекцията на Народното просвѣщение и да не е сществувалъ строго опрѣдѣленъ планъ за бждешитѣ областни библиотеки и музеи, обаче тамъ сж били проникнати съ идеята, че такова учрѣждение трѣбва да се уреди и че материялитѣ за него трѣбва прѣдварително и усрѣдно да се събератъ. За тази цѣль не само сж се прѣдвиждали всѣка година опрѣдѣлени суми въ бюджета на дирекцията, съ които сж се откупували материялитѣ, но сж се взимали и мѣрки да се събиратъ и сгрупирватъ националнитѣ паметници и бѣлжитости чрѣзъ административнитѣ и училищни власти, па и непосредно чрѣзъ самото население. Събирането на материялитѣ както за библиотеката, така и за музея, е вървѣло едноврѣменно, ала при все това развитието на двата отдѣла не е било еднакво. Докато библиотеката се е развивала равномѣрно редъ години, музеятъ е направилъ още въ самото начало на своето сществуване бърза, ала невѣрна колеблива стѣпка, за да спре съвсѣмъ или да развие само незначителенъ свой клонъ. За да бждемъ по-ясни, ние ще раздѣлимъ музея отъ библиотеката и ще прослѣдимъ развитието на всѣки единъ отъ двата отдѣла.

Библиотека.

Прѣди да се основе библиотеката като самостояенъ институтъ, при Дирекцията на Народното просвѣщение сществувало отдѣлно книгохранилище, дѣто се е трупалъ имотътъ на бждещата библиотека; никакъвъ уставъ, никакъвъ правилникъ не уригулирвалъ функциитѣ на този книженъ складъ, — само сж се държали особни списъци на книгитѣ, които и съставяли ядката на библиотеката. Директорътъ на просвѣщението г. Йоакимъ Груевъ е билъ не само голѣмъ патриотъ, но и горещъ славянофилъ. Затова той не само е

употрѣбилъ своего мощно влияние да се основе за народа библиотека, но и да се състави тя така, че българитѣ да се запознаятъ прѣди всичко съ литературата и историята на роднитѣ тѣмъ славянски народи. Ето защо въ книгохранилището сж били доставени най-напрѣдъ руски, чешки и сърбо-хърватски книги¹⁾, а слѣдъ това вече се купуватъ френски и, по изборъ и прѣпорѣжка на покойния П. Каравеловъ, значителна сбирка (429 тома) английски.

Слѣдъ като се съставила значителна сбирка отъ книги съ цѣль да се тури тя на разположение на публиката, слѣдъ като се събрала и група отъ народни старини и забѣлжителности, съзрѣла е отколѣшната мисль да се основатъ библиотека и музей въ автономна Румелия. И наистина, на 1. май 1882. год. отъ името на източно-румелийското правителство и по силата на властѣта, дадена на генераль-губернатора отъ чл. 55. на Отоманския уставъ, който го упълномощава да издава, въ разстояние отъ една сесия до друга, и съ съдѣйствието на Постоянния комитетъ отъ Областното събрание, публично-административни правилници съ законодателна сила, е билъ издаденъ и подписанъ отъ генераль-губернатора А. Богориди „Публично-административенъ правилникъ за устройството и управлението на Областнитѣ библиотека и музей“, по който послѣднитѣ сж били турени подъ вѣдомството на директора на Народното просвѣщение²⁾.

Този правилникъ гласи):

Чл. 1. Управлението и пазението на областнитѣ Библиотека и Музей сж вѣврѣнени на единъ чиновникъ, нарѣченъ Библиотекаръ.

Чл. 2. Библиотекарътъ ся назначава отъ Генераль-Губернатора, по прѣдложение на Директора на Народното Просвѣщение, подъ чието вѣдомство сж турени Областнитѣ Библиотека и Музей.

Чл. 3. Библиотекарътъ има грижата и е длъженъ:

а) Съ разрѣшение отъ Директора на Народното Просвѣщение, да набавя и купува за библиотеката и за Музейтѣ каквыто книги и сбирки бы ся намѣрило за потрѣбно, да ги распоряджа и пази подъ своя отговорность, и да зима каквыто мѣрки намѣри сгодны за правилный вървежъ и за подобрието на тия областны учреждения,

б) Да държи вжтрѣшний порядъкъ на Библиотекага и Музея, както и вжтрѣшната полиция въ врѣмя на публичны чтения;

в) Да съставлява и държи описытѣ (инвентарнитѣ книги) и каталозитѣ на Библиотеката и Музея, и да води кореспонденцията относително до службата имъ;

г) Прѣзъ всѣки три мѣсяци по еднажъ да подноси на Директора на Народното Просвѣщение докладъ върху положението

¹⁾ Уредникъ на книгитѣ въ книгохранилището билъ покойниятъ Ив. Добровски, специаленъ, но неопитенъ чиновникъ по тази работа въ Дирекцията на Народното просвѣщение.

²⁾ Вж. „Сборникъ отъ закони, правилници и наредби по Дирекцията на Народното просвѣщение въ Източна Румелия“, стр. 239.

³⁾ Запазвамъ сжция правопись, съ който е публикуванъ за пръвъ пътъ правилникътъ.

на Библиотеката и Музея, съ подробен отчетъ на всички книги и вещи купени, и всякий път когато потрѣбува да подсъща за покупки, каквито намира за потрѣбно да се направятъ и за каквито подобрения мысли за добръ да се въведатъ.

Чл. 4. Службата си Библиотекарьтъ върши съ помощта на единъ или двама помощници, служащи и на единъ или повече дверници, които по негово прѣдложение, Директорьтъ на Народното Просвѣщение съ постановление назначава и имъ опрѣдѣля и службата.

Чл. 5. Мѣсячната плата на Библиотекаря е 1500 гроша, на помощниците по 800 и 600 гроша, а на дверниците по 300 гроша.

Чл. 6. Тая плата, заедно съ канцеларскьтъ и вещественны разноски по 200 гроша на мѣсяць вдигатъ ся отъ кредита, записанъ въ Бюджета подъ глава: „Областна Библиотека и Музей“.

Чл. 7. Съ особенъ Правилникъ щжтъ ся привидятъ и опрѣдѣлятъ подробноститѣ на управлението и надзора на Библиотеката и Музея, и всичко що досяга вътрѣшний порядкъ и дисциплината при публичнитѣ чтения.

Чл. 8. Директорьтъ на Народното Просвѣщение ся задѣлжава да ся погръжи за изпълнението на настоящий Публично-Административенъ Правилникъ, издаденъ въ г. Пловдивъ на 1 Май отъ 1882 год.

Както се вижда, правилникьтъ нищо не говори върху самата наредба на учрѣдението, която е била прѣдоставена изцѣло на библиотекаря. Тѣй че само единъ просвѣтенъ библиотекарь, въоръженъ не само съ специални познания, но и съ опитностъ по библиотечното дѣло, придобита въ извѣстни и добръ организувани библиотеки, е билъ въ състояние да се ориентира въ новосъздадената служба и да даде такъвъ редъ и направление на първия по рода си въ възродената земя институтъ, о които строго да се придръжатъ неговитѣ замѣстници, неопитнигѣ млади българи. Такъвъ библиотекарь, за щастие на новото учрѣждение, се яви въ лицето на извѣстния всѣкому отъ насъ виденъ руски публицистъ и познавачъ на България г. Александъръ Александровичъ Башмаковъ (Вѣщій Олегъ). днесъ ржководителъ на голѣмия вѣстникъ „Journal de St. Pétersbourg“ въ Петербургъ. Той е билъ не само пръвъ библиотекарь на Областната библиотека и музей, не само уредникъ на първитѣ сбирки въ Дирекцията на Народното просвѣщение, които сж послужили за ядка на новия институтъ, но и единственъ помощникъ за създаването на учрѣдението и публикуването на правилника.

Когато г. А. А. Башмаковъ встѣпилъ въ длъжността управителъ на Областната библиотека и Музей, библиотеката е била въ своя зародишъ. Книгитѣ се записвали по редъ въ особни списъци, които били напечатани прѣди нѣколко години, тогава, когато е съществувало при Дирекцията на нар. просвѣщение само едно книгохранилище, безъ всѣкакъвъ уставъ или правилникъ на библиотека като самостоятелно учрѣждение.

Тѣзи списъци, ако и съставени внимателно и подробно, твърдѣ скоро се оказали съвсѣмъ недостатъчни, та ясно се схванала безре-

лицата, която е била на прага да се яви въ туку-що организувания институтъ, и необходимостта да се усвои нова строго опрѣдѣлена система.

Списъцитѣ, които се употрѣбавали въ книгохранилището при Дирекцията на Нар. просвѣщение, били отпечатани прѣзъ януарий 1879. год. Тѣ били два вида: 1) едни съставени въ видѣ на входящъ инвентаръ, въ който се е вписвала по редъ всѣка книга, щомъ е постъпвала въ библиотеката, и 2) други съдържали разпрѣдѣлението на книгитѣ по езици. Обаче нито единъ отъ двата регистри не сж били съставени напълно, при всичко че брзгъ на книгитѣ въ книгохранилището не билъ богъ знай колко значителенъ.

Г-нь Башмаковъ веднага се залавя да тури начало на дѣйствително модерна библиотека съ огледъ къмъ нейното бждеще, като е вземалъ за примѣръ устройството на С.-Петербургската публична библиотека. Прѣди всичко той се е заелъ съ общата каталогизация на библиотеката и е отредилъ въ нея, както той изрично казва:

„1) Да има журналний регистъръ за всичкитѣ книги въ библиотеката;

2) Да има алфавитний каталогъ по авторитѣ;

3) Да има възможность за по-подирѣ да се съставягъ каталози по клонове и прѣдмети (както литература, педагогика, юриспруденция и пр.)“

За да изпълни послѣдния пунктъ отъ своята програма за съставяне методически каталогъ, г. Башмаковъ се заловилъ прѣди всичко да състави материялъ за алфавитния каталогъ, отъ който и се създава другиятъ. За тази цѣль той усвоилъ най-удобната подвижна карточна система, като оставилъ настрана всѣкакви списъци, защото справедливо съзнавалъ, че подвижнитѣ листи сж най-важната необходимостъ въ всѣка добръ уредена библиотека, че безъ тѣхъ е невъзможно въ послѣдната да се нареди правиленъ каталогъ.

Азбучниягъ каталогъ е билъ съставенъ изпърво за тѣй наречената *Венецианска библиотека*, която съотвѣтствувала по стария регистъръ на броеве 1 — 1848., но не за цѣлата сбирка, а само до нейния брой 1447., тѣй като останалитѣ били нередени по-сетнѣ; сжщо така въ този, тѣй да се каже, първоначаленъ дѣлъ на каталога влѣзълъ и единъ азбученъ каталогъ на 427 английски книги, които били поржчани за библиотеката, както казахме по-горѣ, отъ покойния държавникъ Петко Каравеловъ. Тия два каталога били турени на разположение на публиката на 15. септември 1882. год., когато библиотеката се отворила за нея. Изобщо каталогизацията на библиотечнитѣ книги е вървѣла доста успѣшно, така че къмъ края на годината послѣднитѣ номера на нареденитѣ книги сж прѣминали брой 3700., сир. било е наредено туку-речи всичко, каквого е имало дотогава въ Областната библиотека.

Наредъ съ това г. Башмаковъ приготвилъ и своя „журналенъ регистъръ“, на който далъ название „Входящия журналъ за всичкитѣ книги на Областната Библиотека“, дѣто се вписвала всѣка книга, щомъ постъпвала въ библиотеката, съ подробно по-

казание на датата, когато е постъпила, фактурата на книжара, цѣната, автора, заглавието и изданието на книгата. Книгата тогава получавала свой „№ по журналъ“, който ставалъ нейна, тъй да се каже, индивидуалностъ — никоя друга книга, ниго дори никой томъ отъ едно и сѣщо съчинение не е могълъ да ѝ го присвои. Г-нъ Башмаковъ давалъ особно значение на този „№ по журналъ“, по редъ на който сѣ били наредени книгитѣ и въ самата библиотека. Тукъ г. Башмаковъ, споредъ насъ, е направилъ голѣма грѣшка, отъ която по-нататѣкъ се е получила голѣма безредица въ библиотеката. Благодарение на тази система, книгитѣ въ библиотеката се разбрѣкватъ и по формата, и по съдържание: наредъ съ книги in-16° се срѣщатъ in-4°, in-8° и пр.; разнитѣ томовете отъ едно и сѣщо съчинение сѣ прѣснати изъ цѣлата библиотека; разнитѣ броеве отъ едно и сѣщо списание сѣщо така прѣснати; отдѣлнитѣ съчинения сѣ размѣсени съ разни вѣстници и списания и пр. и пр. Наистина, съ този регистъръ се е постигнала една важна цѣль — въ всѣки моментъ да се знае броятъ на всички библиотечни книги, ала книгитѣ въ библиотеката би трѣбвало да се нареждаатъ вече не по този „№ по журналъ“, а по други бѣлѣзи.

Грѣшката на г. Башмакова не е била схваната и поправена отъ неговитѣ замѣстници, които продължавали да се ръководятъ отъ сѣщата система. Тѣмъ се видѣло само чудно, какъ така да се раздѣлятъ въ библиотеката една отъ друга разнитѣ книги на едно и сѣщо съчинение или списание; тѣмъ се видѣло сѣщо фактически непрактично, покрай нѣкоя малка книжка въ шкафа да стърчи високъ обемистъ волюмъ, сир. досѣтили се, че въ наредбата на книгитѣ трѣбва да се обърща внимание и на тѣхния форматъ. И замѣстницитѣ на г. Башмакова намѣсто да съзнаятъ, че неговата система да реди книгитѣ е непрактична, дори вѣдна за реда на библиотеката, и да я промѣнятъ, не само я усвояватъ, за жалость, я изопачаватъ така, че пропада и възможността, която сѣществуваше по-напрѣдъ, да се опрѣдѣля въ всѣки моментъ броятъ на библиотечнитѣ книги. Тѣ, за да получатъ поне малка сгода да нареждатъ книгитѣ въ шкафоветѣ по формата, разбиватъ регистра на партиди и вписватъ книгитѣ по формата така, че се образуватъ множество празни п^oп^o. Тѣзи номера разнитѣ директори на библиотеката сѣ гледали да изпълнятъ съ едновидни, едноформатни книги съ тѣхнитѣ съсѣдки, ала не винаги това имъ се удавало, защото не за всички книги, за които се е намирало мѣсто въ регистра, се е намирало подобно и въ шкафоветѣ, — тамъ е било тѣсно, та за това и номерътъ въ регистра е оставалъ незаетъ. По този начинъ, усвоенъ въ система отъ първия и дългогодишенъ замѣстникъ на г. Башмакова, г. Илия С. Иовчевъ, регистритѣ на библиотеката се разбрѣкватъ, и се отнема възможността не само да се слѣди сигурно, какво постъпва въ библиотеката, но и да се знае занапрѣдъ точниятъ брой на библиотечнитѣ книги. Ил. С. Иовчевъ по-сетѣ дава начало и на друга неправилностъ, която още повече увеличава създадената неуредица:

той почва да подвързва въ една подвързия по нѣколко брошури съ различно съдържание и отъ разни автори и да ги брой „за една книга“. Така се получаватъ сума грѣшки въ цифритѣ за книжния имотъ на библиотеката, които минаватъ изъ отчетъ въ отчетъ на разни директори.

Когато библиотеката била отворена за пръвъ пѣтъ публично, първиятъ ѝ уредникъ г. Башмаковъ турилъ въ дѣйствиe системата за контролъ, употребявана тогава въ Императорската публична библиотека въ Петербургъ. По тази система всѣкой посѣтителъ, шомъ влизалъ въ библиотеката, получавалъ отъ канцеларията *билетъ съ годишенъ №*, който ималъ валидность до 1. януарий слѣдната година. На този № съответствувало неговото име въ азбучния списъкъ на посѣтителитѣ, дѣто сж отбѣлзали още званието му, адреса му и пр. Тѣзи годишни №№ сж позволявали да се знае броятъ на всичкитѣ посѣтители.

Когато нѣкой вече записанъ посѣтителъ иска да чете, той влиза въ читалнята, като получава *посѣтителски листъ*, намира въ азбучния каталогъ исканата книга и я записва върху единъ *искателенъ листъ*, който и подава на *дверника*. Дверникътъ намира книгата, записва я върху посѣтителския листъ на читателя и му я прѣдава заедно съ листа. На излизане читателитѣ възвръщатъ книгитѣ заедно съ посѣтителскитѣ си листи, които се събиратъ, и даватъ срѣдство за статистика на читателитѣ въ библиотеката.

Слѣдъ като г. Башмаковъ внесълъ редъ въ книжния имотъ на библиотеката, слѣдъ като приготвилъ и какъвъ-годѣ каталогъ, съ който да може да си служи публиката, той помислилъ да ѝ отвори вече библиотеката. Това било извършено на *15. септемврий 1882. год.*, слѣдъ като Директорътъ на Народното просвѣщение г. Юакимъ Груевъ съ прѣдписание № 2023. отъ 9. септемврий сжщата година така опрѣдѣлилъ реда въ библиотеката:

понедѣльникъ	}	библиотеката е отворена отъ 4 до 7 часа	
срѣда			слѣдъ обѣдъ.
петъкъ		}	библиотеката е отворена отъ 9 до 12 часа
вторникъ			
четвъртъкъ			

сжбота — библиотеката е отворена отъ 9 до 12 часа прѣди обѣдъ и отъ 4 до 7 часа слѣдъ обѣдъ.

Този день, *15. септемврий*, трѣбва да се смѣта за день, въ който нашата библиотека и музей въ Пловдивъ е била официално отворена за пръвъ пѣтъ публично. За самото отваряне на учрѣдението, както и за реда въ него било обявено чрѣзъ мѣстнитѣ вѣстници.

Заедно съ отварянето на библиотеката появява се и нужда отъ специаленъ правилникъ, който билъ наскоро съставенъ и първоначално нареченъ *приврѣмененъ правилникъ*. Този правилникъ за пръвъ пѣтъ билъ изложенъ за ржководство на публиката на 16. мартъ 1883. год. Той билъ съставенъ отъ управлението на учрѣдението, а прѣгледанъ и подтвърденъ отъ Директора на Народното

просвѣщение г. Иоакимъ Груевъ, който и го изпратилъ да се тури въ сила съ прѣдписание № 655. отъ 12. мартъ 1883. год.

Слѣдъ половина година библиотекартъ г. Иовчовъ съ № 217. отъ 12. октомврий 1883. год. прѣпратилъ въ Дирекцията на Народното просвѣщение за окончателно потвърждение поправения вѣрмененъ правилникъ, който сега получилъ името „Вжтрѣшенъ Правилникъ на Областната Библиотека“.

Правилникътъ съдържа въ всичко 11 члена, а главнитѣ начала, прокарани въ него, били :

1. Библиотеката е достъпна за всички, освѣнъ за лица болни отъ заразителна болестъ или отъ кашлица и за ученици отъ долнитѣ класове на гимназията. Допустнатитѣ ученици прѣдставятъ дозволително отъ гимназията.

2. Библиотеката е отворена само прѣзъ дѣлничнитѣ дни, и то само отъ 4 до 7 часа слѣдъ обѣдъ. Тя е отворена „за прочитание и извличание бѣлѣжки“.

3. По тази причина книгитѣ и списанията не се изнасятъ внѣ отъ библиотеката.

4. Въ библиотеката се даватъ най-много 2 тома отъ едно и сжщо съчинение на четецъ. Само за специалисти се даватъ за дома до 3 разни съчинения или до 3 тома отъ едно и сжщо съчинение, и то за срокъ не повече отъ 2 седмици. Тия лица трѣбва да прѣдставятъ писмено доказателство въ управлението на библиотеката, че се занимаватъ съ научни или литературни занятия и живѣятъ въ Пловдивъ.

5. За просрочка на книги се взима глоба по единъ франкъ на седмица или частъ отъ нея за всѣки томъ.

6. Всѣки посѣтителъ за прочитъ на книги, освѣнъ вѣстници и списания, получава отъ управлението на Областната библиотека годишенъ билетъ.

Постановленията на правилника да се не даватъ книги за домашенъ прочитъ, както е мотивирано, не може изобщо да се приеме за цѣлестобразно и поради това то е било осждено още прѣди да бжде публикуванъ правилникътъ. Незадоволството на публиката се е изразило и въ печата. *) Една библиотека съ читалня, която събира всичко 20—30 души посѣтители, библиотека, която посѣщаватъ чиновници, учители и изобщо интеллигентни хора, които сж свободни само слѣдъ 5 и дори 6 часа вечерьта, губи всѣко значение, понеже, за да се прочете, напр., едно съчинение отъ нѣколко тома, би трѣбвало да се посѣщава библиотеката редовно цѣли мѣсеци и дори години. Слѣдъ подобни заявления на обществото, види се, управлението на библиотеката е схванала грѣшката си, та е турило въ забѣлѣжка къмъ сжщия правилникъ декларация, че се имало прѣдвидъ уредбата на една *подвижна Областна Библиотека*, на която книгитѣ щѣли да се даватъ на публиката внѣ отъ нея и която щѣла да се управлява по особенъ правилникъ. Подобна биб-

*) „Народенъ Гласъ“, год. V., брой 378.

лиотека не е била създадена, а е било сторено съ време това, което е трѣбвало да се направи още съ първия „приврѣмененъ“ правилникъ — наредено е било да се даватъ книги и за домашенъ прочитъ на всѣки, който даде исканата гаранция да повърне на врѣме и въ здраво състояние взетата книга и изобищо да изпълнява библиотечнитѣ наредби по този въпросъ.

Веднага слѣдъ публичного отваряне на библиотеката почватъ редовно да я посѣщаватъ разни лица, тъй че до 20. ноемврий 1882. год., прѣди още да е билъ издаденъ „приврѣмениятъ“ правилникъ“, били сж издадени билети всичко на 74 посѣтители, отъ които 48 били ученици, 17 румелийски чиновници, 3 учители и 6 „случайни чужденци“. Ограничения брой на учители г. Башмаковъ си обяснявалъ съ това, че само тѣмъ е било позволено, като по изключение, да взиматъ книги и вънъ отъ библиотеката. Отъ цѣлата тази публика библиотеката сж посѣщавали на първо врѣме всичко 20—30 души, и то, съ твърдѣ малко изключения, само слѣдъ обѣдъ. По-сетнѣ посѣтителитѣ станали още по-рѣдки, та се е случвало дори нѣкога никой да я не посѣти. Това неприятно положение на туку-що организуваната държавна библиотека г. Башмаковъ обяснявалъ съ факта, че „Венелинската библиотека“, която тогава съставляла най-голѣмата частъ на книжния имотъ и при това съставена отъ книги сравнително съ не дотамъ сериозно съдържанне, е изгубила вече своето значение и че посѣтителитѣ искали по-нови и по-сериозни книги.

Първо извѣстие за книжния имотъ на Пловдивската библиотека ни дава нейниятъ пръвъ библиотекаръ г. Башмаковъ, който въ рапорта си до Директора на Народното просвѣщение № 50. отъ 24. августъ 1882. г. казва, че тя била „съвсѣмъ сиромашка“ и не била по-голѣма отъ една прилична частна библиотека. Слѣдъ нѣколко седмици, когато за пръвъ пѣтъ се отворила библиотеката публично, сир. на 15. септемврий 1882. год., нейнитѣ посѣтители сж получили на свое разположение каталогирани около 1900 книги, а именно: 1) отъ тъй наречената Венелинска библиотека 1447 книги (цѣлата тази библиотека е имала всичко 1848 книги, зарегистрирани въ журнала подъ №№ 1—1848) и 2) каталогирани 427 английски книги, поржчани отъ покойния П. Каравеловъ у Триюбнера въ Лондонъ. *) Обаче броятъ на книгитѣ билъ по-голѣмъ, и ние виждаме, че слѣдъ 2¹/₂ мѣсеца г. Башмаковъ въ специаленъ рапортъ до Директора на Нар. просвѣщение подъ № 149. отъ 2. декемврий 1882. год. явява точно количеството на библиотечнитѣ книги, така разпрѣдѣлени по езици: френски книги 635 тома, руски 537 т., английски 429 т., български 425 т., хърватски 142 т., чешки 140 т., нѣмски 34 т. и гръцки 18; тома, или всичко 2360 тома,

*) Като доставчици на библиотечнитѣ книги г. Башмаковъ, както послѣ и неговиятъ замѣстникъ г. Йовчевъ, с ималъ за български книги главно г. Хр. Г. Дановъ въ Пловдивъ, за френски Райнвалдъ въ Парижъ, за нѣмски Брокхаусъ въ Лайпцигъ, за английски Триюбнеръ въ Лондонъ и за руски Дейбнеръ въ Петербургъ.

които заедно съ 1848 тома отъ Венелинската библиотека даватъ 4208 тома въ цѣлата Областна библиотека.

Отъ тия книги къмъ края на годината сѣ били каталогирани и турени на разположението на публиката 3700. Тогава се е готвило вече отъ Дирекцията на Нар. просвѣщение да се отпечата и каталогъ.

Броятъ на книгитѣ се допълва съ броя имъ, взетъ изъ отчета на г. И. С. Иовчевъ, който излага общото състояние на учрѣдението прѣзъ 1883. год. (рапортъ № 212, отъ 1. окт. 1883. г.). Тамъ замѣстникътъ г. Иовчевъ казва, че въ началото на януарий 1883. г., като приелъ длъжността управителъ на Областнитѣ библиотека и музей, намѣрилъ въ нея всичко 4736 тома, безъ да се смѣтатъ ржкописитѣ и старопечатнитѣ книги на брой 49. Тѣзи книги, разпрѣдѣлени по езици, били: Венелинската библиотека (на разни езици) 1848 книги, френски и латински 715, руски 979, английски 429, германски (нѣмски?) 34, чешки 140, бѣлгарски 431, хърватски 142, гръцки 18, сръбски и словенски 13.

Съ споменатия вече рапортъ отъ 20. ноемврий 1882. год. г. Башмаковъ като че ли дава завършенъ отчетъ за своята безукорна и неуморна дѣйность по библиотечното ни дѣло, защото въ него той прѣдупрѣждава Дирекцията на Народното просвѣщение, че има намѣрение да напустне длъжността, която заема; затова той въ този рапортъ, а послѣ и съ рапортъ № 144, отъ 30. XI. 1882. г. прѣпоръчва въ Дирекцията да се назначи на негово мѣсто за управителъ на библиотеката и музея извѣстниятъ народенъ дѣецъ Захарий Стояновъ, чието заявление по това изпратилъ съ сщия рапортъ. Най-послѣ на 20. декемврий 1882. год. г. Башмаковъ съ рапортъ № 171, си далъ оставката отъ служба въ Източна Румелия и слѣдъ това заминалъ за Русия.

За 7^{1/2} мѣсечно управление първиятъ уредникъ на нашата библиотека и музей г. Башмаковъ успѣлъ да удвои книжния имотъ, да издѣйствува единъ *колосаленъ* бюджетъ отъ 200,000 зл. гроша за книги и старини, да отвори учрѣдението за публиката и да прѣдвиди въ него всичко необходимо за редъ и по-нататъшенъ успѣхъ. На негово мѣсто билъ назначенъ не прѣпоръчениятъ отъ него Захарий Стояновъ, а Ил. С. Иовчовъ, чието стопануване въ учрѣдението стѣставя послѣдната епоха.

Ил. С. Иовчовъ смѣталъ, че работата на неговия прѣдшественикъ за уредбата на библиотеката е била твърдѣ голѣма, но я намиралъ за недостатъчна и отъ такова естество, че трѣбвало да се почне всичко пакъ отъ начало.

Г-нъ Иовчовъ още въ първитѣ дни на своето управление изхвърлилъ нѣкои отъ най-важнитѣ наредби, които въвелъ неговиятъ прѣдшественикъ и така внеслъ безредица въ библиотеката, безъ дори това да съзнава. Така, той унищожилъ заведения регистъръ за списания и вѣстници, който той нарича „непотрѣбенъ списъкъ“; почва да подвързва по нѣколко книги отъ разни автори въ една подвързия, за да избѣгнѣтъ „излишната голѣма ну-

мерация на книгитѣ“; по такъв начин на мѣстото на вписани отдѣлно въ инвентара книги, но подвързани сега въ едно, той вписвалъ друга, която е взимала номера на своята прѣдшественица. Събиранитѣ глоби отъ посѣтителитѣ на библиотеката за разни нарушения на правилника, най-вече за поврѣда на книги, той раздавалъ на служашиитѣ като награда, извънъ заплатата, за допълнителна работа, — нѣщо произволно и несъгласно нито съ каква да е отчетност, нито пъкъ съ цѣлѣта, за която е трѣбвало да служи установената глоба, *) поправка или замѣна на поврѣдената книга съ нова.

Покрай тия „нововъведения“ г. Иовчовъ обърща внимание на канцеларската служба и пръвъ въвежда дневника за входешитѣ писма (дотогава е имало такъвъ само за изходешитѣ). Ала самитѣ писма, самата изобщо библиотечна архива оставилъ въ такава безредица, щото нѣколко директора слѣдъ него напразно сж се мжчили да внесатъ нѣкакъвъ редъ въ нея, — това е било непосилно, невъзможно, защото не само че книгата били съвсѣмъ разбъркани, но и множество отъ тѣхъ липсвали, унищожени или отнесени.

Както видѣхме по-горѣ, г. Иовчовъ намѣрилъ въ учрѣждението пригоденъ отъ неговия прѣдшественикъ материалъ за каталогъ по автори. Прѣвъ годината той най-вече е работилъ да довърши този каталогъ и, споредъ думитѣ му, напълно е успѣлъ да нареди такъвъ за всички автори съ славянска азбука; докато се печаталъ този каталогъ, той щѣлъ билъ да приготви и другия за книгитѣ съ латиница. Наистина, каталогътъ е билъ отпечатанъ прѣвъ 1885. год., но е билъ работенъ безъ умѣние и безъ правилно разбиране материала за такава книга, съ множество най-груби грѣшки. **).

Когато на 20. февруарий 1887. год. съ указъ № 17. е билъ уволненъ г. Ил. С. Иовчовъ отъ министра г. Т. Иванчовъ отъ поста директоръ на Пловдивската народна библиотека и Музей и замѣстенъ съ г. Ив. Бѣлопитовъ, послѣдниятъ още при приемане на длѣлата и вещитѣ въ учрѣждението е забѣлѣзалъ извѣстни нередовности. Той намѣрилъ прѣдмети невписани въ никакъвъ инвентаръ; много книги носили по нѣколко номера; книгитѣ по журнала не съотвѣтствували съ книгитѣ по шкафове, сир. записанитѣ подъ нѣкой № книги въ шкафоветѣ сж били замѣнени съ други №, така, вмѣсто стичението на Милтона стояла геометрията на Караджовъ, вмѣсто евангелие — годишникъ, вмѣсто отчетъ — турска граматика и пр.; броятъ на томоветѣ отъ нѣкое съчинение въ шкафоветѣ не съотвѣтствувалъ съ показания брой въ инвентара; списанията и вѣстницитѣ били разбъркани, и за тѣхъ не сжществували никакви регистри, така че не били никждѣ записани. Финансовото управление на учрѣждението не било добрѣ поставено, особно касовитѣ книги не били редовно водени, не сж се вписвали редовно нито от-

*) Само за пропускане на опрѣдѣления срокъ се е вземала глоба по 1 левъ на 1 книга за 1 седмица.

***) Вж. А. Теодоровъ, Български Книгописъ, стр. 14—15.

пусканитѣ авансови суми, нито направенитѣ разходи. Архивната служба била съвършено занемарена, дори дотамъ, че не се е отбѣлѣзвалъ въ съответенъ дневникъ нито единъ входецъ №, а това не само затруднявало да се правятъ справки, но и да се констатира, какво е постѣпвало, напр., въ даръ на библиотеката, така че се е давала възможность да се укриватъ нѣкои нѣща. Изобщо безредицата въ учрѣждението е била толкова голѣма и очевидна, че е станало нужда приемането и сдаването му да стане въ присѣствието на специална комисия, съставена отъ г. г. Д. Агура, тогава директоръ на Пловдивската реална гимназия, К. Кутинчевъ, директоръ на Пловдивската дѣвическа гимназия, и Ал. Теодоровъ, министерски делегатъ да упжтва г. Бѣлопотова при приемането.

Слѣдъ приемането на учрѣждението отъ своя прѣдшественикъ г. Иовчовъ отъ 1. януарий до 1. окт. 1883. година е обогатилъ библиотеката всичко съ 3595 книги, ржкописи и старопечатни книги, а именно: френски 1218 книги, германски (нѣмски?) 1127, чешки 476, английски 447, бѣлгарски 148, руски 145, грѣцки 74, хърватски 4, сръбски и словенски . ., турски 3, поляшки 2, еврейски 1 и ржкописи 4. Така че общиятъ брой на книгитѣ въ деня на рапорта е достигналъ до 8380. Обаче постѣпилитѣ прѣзъ годината книги сж били поржчени пакъ отъ г. Башмаковъ, койго, като сложилъ отъ себе си управлението на библиотеката, оставилъ само пристигнали въ Бургазъ книги за 1000 рубли, които той поржчалъ у Дейбнеръ въ Петербургъ, а г. Иовчовъ се ограничилъ да купи само бѣлгарскитѣ книги и нѣкои други чужди, които засѣгали бѣлгарскитѣ работи.

Всичкитѣ 8380 книги били разпрѣдѣлени така: 1848 книги съставляли, както е вече извѣстно, „Венелинската Библиотека“, 1933 били френски и латински, 1124 руски, 876 английски, 1161 германски (види се, нѣмски), 616 чешки, 579 бѣлгарски, 146 хърватски, 44 грѣцки и 53 ржкописни и старопечатни.

Отчетътъ на новия „областенъ библиотекаръ“ подъ № 212. отъ 1. октомврий 1883. год. е пръвъ неговъ отчетъ, и въ него се забѣлѣзватъ вече първитѣ нередовности или неточности въ цифритѣ, понеже отъ отчета за слѣдната вече година*) се вижда, че сжщинскиятъ брой на книгитѣ въ библиотеката е неизвѣстенъ за нейния управитель, който ладеното вече число 8380 измѣня на 8552, като вмѣква двѣ нови пера: едно отъ 130 книги за нѣкакви си „еленски и латински“ книги и друго отъ 42 за „славянски, сръбски и други“ покрай отбѣлѣзанитѣ вече въ прѣдишния отчетъ 1933 „френски и латински“ и 44 грѣцки. При това г. Иовчовъ прибавя една забѣлѣжка, въ която твърди, че книгитѣ въ брой били повече, но били намаляени, защото той ги подвѣрзалъ по нѣколко заедно. Тия грѣцки новиятъ „областенъ библиотекаръ“ дори и не узнава.

Въ рапорта № 260. отъ 17. ноемвр. 1884. год., изпратенъ въ Дирекцията на Народното просвѣщение поради заповѣдта на тогавашния директоръ г. К. Величковъ да му се рапортира веднажъ

*) № 260. отъ 17. ноемврий 1884. год.

въ годината върху общото състояние на учрѣдението, намираме слѣднитѣ данни за положението на библиотеката прѣзъ двѣтъ години: 1883. и 1884.

	Брой на книгитѣ до 1. X. 1883. г.	Брой на книгитѣ, доставени отъ 1. X. 1883. до 17. XI. 1884.	Брой на книгитѣ къмъ края на 1884.
Венелинска библиотека	1848	—	1848
(книги на разни езици)			
Руски книги	1124	712	1836
Френски „	1933	251	2184
Германски (нѣмски?) книги	1161	121	128
Английски книги	876	93	969
Български „	579	230	809
Чешки „	616	3	619
Хърватски „	146	2	148
Елински и латински (?)	130	31	161
Гръцки (?) книги	44	39	83
Славянски (?), сръбски и други(?)	42	48	90
Ржкописни и старопечатни	53	11	64
Всичко	8552	1541	10093

Даденото число 10093 не изразявало сѣщинския брой на книгитѣ въ библиотеката, защото много отъ тѣхъ, както се каза по-горѣ, били подвързани по нѣколко заедно, та сж ги броили отдѣлно. Въ всѣки случай г. Иовчовъ твърди, че библиотеката тогава брояла повече отъ 10500 тома, а това твърдѣние не почива на абсолютнo вѣрни данни,—нѣщо, което трѣбва още сега да се констатира, защото допустнатата и незабѣлѣзана отъ друго грѣшка минава въ отчетитѣ на по-нататѣшнитѣ директори и слѣдователно ги прави по-грѣшни. Като не се забравя още изтъкнатиятъ по-горѣ фактъ, че г. Иовчовъ е напустналь правилната система, въведена отъ неговия прѣдшественикъ г. Башмаковъ, да се вписватъ книгитѣ въ входящия библиотеченъ инвентаръ споредъ реда, по който тѣ постѣпватъ въ библиотеката, а ги е вписвалъ по форматъ, като е раздѣляль журналa на партиди съ множество праздни номера; като се има прѣдвидъ и това, че понѣкога не се е държала смѣтка за отчуждаванитѣ книги въ полза на нашия Университетъ, на Народния музей и нѣкои министерства, а сж се вписвали цифритѣ изъ отчетъ въ отчетъ, като сж се прибавяли всѣка година нѣкои числа, — може да се заключи, каква стойность иматъ тия отчети, за да се сжди по тѣхъ за богатството на библиотеката.

Въ дадената по-горѣ обща сума на книгитѣ въ библиотеката влизали и 265 тома, които били постѣпили даромъ отъ разформираното „Цариградско Читалище“. Библиотеката съдържала и много маловажни съчинения, които се намирили обикновено измежду книгитѣ на Венелинската библиотека и Цариградското читалище.

Отчетътъ за тази 1884. година е важенъ за насъ, защото той за пръвъ пжтъ ни дава и нѣкои статистични данни, тъй като до нея година не се е държала никаква статистика. Намъ е извѣстно вече, че до 20. ноемврий 1882. г. били издадени всичко 74 „посѣтителски билети“, а до края на годината броятъ достигналь до 95;

прѣзь 1883. год. били издадени всичко 304 билета, а прѣзь 1884. год. (до датата на рапорта 17. XI. 84) — всичко 635, а до края на годината 749 билета.*)

Отъ приложената тукъ статистична таблица се вижда, че рускитѣ книги се дирили повече, отколкото книгитѣ на други чужди езици. Това обстоятелство е заставило библиотечното управление да се погрижи да набави прѣди всичко най-важнитѣ руски оригинални и прѣводни съчинения.

Отъ сжщата статистична таблица за цѣлата 1884. год. узнаваме още слѣдното: 1) тя е имала прѣзь цѣлата година всичко 6730 посетители; 2) били сж четени въ библиотеката 5331 книги, а вънъ отъ нея 1201 книга и 3) библиотеката е била отворена прѣзь цѣлата година всичко 280 деня.

Библиотеката е била отворена лѣтно врѣме отъ „1 или 2 до заходъ слънце“, а зимно врѣме отъ 3 до 10 часа вечерта.

Ето и статистиката на библиотеката прѣзь 1884. год. въ една прѣгледна таблица (гл. стр. 15.).

Отчетътъ подъ № 260. отъ 1884. год., може се каза, е послѣденъ отчетъ за „Областната Библиотека“, защото другъ подобенъ не срѣщаме. Причината искаме да диримъ въ настаналитѣ наскоро политически буркотии. Заедно съ бурнитѣ и размирни врѣмена за нашето отечество и за Източна Румелия настанало смѣтно врѣме и за учрѣдението ни. И правителство, и народъ сж изцѣло обзети отъ една и сжща мисль, отъ единъ и сжщи стремежъ — да съединятъ двѣтѣ разкъсани части на България. Съединението свършено, ала братоубийствената война още повече възбуджа патриотическия духъ на българина, който за нищо друго не мисли, освѣнъ да побѣди врага народенъ, — всичко друго е забравено; забравена е и грижата за уредбата и управлението на нашата библиотека и музей. Това е, наистина, смѣтно врѣме за библиотеката, и то е траяло повече, отколкото могло да се прѣдполага, повече и отъ страшитѣ политически сътресения въ България, повече отъ двѣ години. Какво се е вършило въ учрѣдението ни, каква е била дѣйността на неговитѣ уредници — нищо не се знае документално. Има малки слѣди само останали изъ архивата, които не говорятъ нищо утѣшително за реда въ учрѣдението и за цѣлостта на неговия имотъ; съзира се извѣстна несговорностъ между „областния“ библиотекаръ Йовчовъ и Дирекцията на Народното просвѣщение, нѣкакво си съмнѣние въ способнитѣ на библиотекаря, ала всичко това, като липсватъ отъ архивата съотвѣтнитѣ документи, остава сжщо тѣй смѣтно, както и самата епоха. Извѣстно е само, че директорътъ на нар. просвѣщение г. К. Величковъ ще да е схваналъ нѣкои слаби страни и недостатъци въ управлението и имота на учрѣдението, та е наредилъ да функционира при него специална

*) Отъ приложената тукъ статистична таблица може да се увѣри човѣкъ, че и тия числа сж погрѣшени, защото, ако извадимъ броя на билетитѣ за декемврий и ноемврий, ще получимъ числото 644, което надминава дадения брой на издаденитѣ билети до 17. ноемврий с. г.

Статистика на Областната библиотека и Музей в Пловдив за 1884. година *)

	Постъпили книги	Руски	Разни	Италиански	Научни	Научници	Научители	Търговци и други	Господи и господарки	Колко дни е била отворена библиотеката	Посъветени празници	Средно число на посетителите	Брой на четените книги без период. печат	Български	Руски	Франски	Разни	Книги взети вкъщи от библиотеката	Български	Руски	Франски	Английски	Разни	Постъпили дребни монети	Лодарени	Купени	Бронзови	Сребърни	Златни
Януарий	25	—	25	113	44	51	—	18	—	23	284	128 ²³ / ₂₃	303	126	98	26	53	109	9	57	21	3	19	31	24	7	22	7	2
Февруарий	63	—	63	71	7	56	1	4	3	16	424	261 ² / ₂	310	140	105	30	35	34	1	16	6	—	11	7	5	2	5	2	—
Мартъ	163	—	163	135	40	68	2	19	6	24	800	331 ³ / ₃	655	417	217	21	—	133	11	53	30	13	26	562	52	229	198	75	8
Априль	—	—	—	45	8	21	5	7	4	21	387	183 ⁷ / ₇	292	138	113	25	16	66	4	18	21	5	18	17	17	—	7	10	—
Май	528	528	—	38	7	7	2	2	20	24	375	159 ⁵ / ₅	285	127	125	30	3	57	6	19	22	4	6	—	7	—	7	—	—
Юний	273	65	208	33	13	11	2	5	2	25	333	138 ²⁵ / ₂₅	263	114	122	21	6	90	2	39	38	6	5	—	7	—	7	—	—
Юлий	79	—	79	36	12	9	5	5	5	26	463	1721 ²⁶ / ₂₆	338	178	111	40	9	28	2	13	3	7	1	2	2	—	—	—	—
Августъ	108	105	3	43	4	19	15	4	1	24	435	181 ⁴ / ₄	378	182	136	42	18	62	6	18	33	—	5	18	14	4	14	4	—
Септемврий	—	—	—	59	8	40	7	4	—	23	657	2819 ²³ / ₂₃	435	198	160	53	24	245	25	106	47	38	—	29	10	10	8	2	—
Октомврий	11	3	8	71	21	25	9	16	—	26	750	2811 ¹³ / ₁₃	429	174	182	51	22	203	16	94	59	20	14	109	59	50	53	54	2
Ноемврий	39	2	37	62	8	42	6	7	—	26	979	3717 ²⁶ / ₂₆	781	310	386	85	—	129	—	42	33	18	36	1	—	—	—	—	—
Декемврий	3	—	3	43	8	29	4	2	—	22	843	387 ²² / ₂₂	762	398	255	67	42	45	2	22	7	5	9	1	—	—	—	—	—
Итого	1292	703	589	749	180	378	58	93	41	280	6730	—	5331	2502	2010	1049	228	1201	84	497	322	119	179	481	191	293	314	157	13

*) Броят на монетите в тази таблица си противоречи съ броя показан в рапорта на г. Йовцова, който е той подад на Директора на Нар. просвѣщене, и за който говоримъ в отгъла на музея. Тамъ монетите сж 16 златни, 1221 бронзови и 542 сребърни и полусребърни.

комисия, за което съобщилъ „областному библиотекарю“ съ № 1160. отъ 17. априль 1885. год. Комисията, съставена отъ г. г. П. Наботковъ, Д-ръ Русселъ, В. Шоповъ, Ив. П. Радославовъ, Д. Е. Такела и Л. Лукашъ, е трѣбвало да се събере за пръвъ пжтъ въ 5 часа слѣдъ обѣдъ на 22. априль 1885. г., за да „състави списъци и да размисли за нѣкои подобрения въ учрѣждението“. Дали тази комисия се е събрала и, ако се е събрала, какви списъци е съставила и какви подобрения е прѣдвидѣла — не се знае; не се знае дори, дали тя е продължавала поне номинално да съществува при учрѣждението, защото въ неговата архива нѣма никакви данни върху това.

Ала не само управлението и наредбата въ учрѣждението страдатъ отъ размирнитѣ политически врѣмена, — заблѣзватъ се слѣди отъ безредица и незаконно разпиляване на имота му; нѣщо повече: заражда се странна язва — присвояване на държавенъ имотъ и пари, тайна продажба на библиотечни книги съ користолюбива цѣль. Възникватъ подозрѣния, взаимни обвинения между персонала на учрѣждението, почватъ се сѣдебни слѣдствия, обиски, прѣслѣдвания, арести, дори сѣдебни процеси съ огромни граждански искове, ала всичко се потуля, всичко пропада въ хаоса на събитията. . . .

Сѣдбоносниятъ 6. септемврий туря край на румелийскитѣ учрѣждения. Тѣ се обърщатъ отъ областни въ държавни, народни. Затваря се и нашето учрѣждение, но само за публиката, защото управителю вече на „Правителственитѣ Библиотека и Музей“ се прѣдписва на 16. септемврий, въз основа на прѣдписанието на Княжеския комисаръ № 438. отъ 15. септ., „прѣдвидъ на изключителнитѣ обстоятелства“, да държи канцеларията си отворена всѣки день освѣнъ недѣля. Прѣдписанието е дадено отъ „Управлението на Народното просвѣщение“. До него управление е билъ длъженъ за нѣколко врѣме да се отнася и управителтъ на нашето учрѣждение за всичко, докато най-сетнѣ се получило слѣдното прѣдписание, което и туря Пловдивската Народна библиотека и Музей подъ въдомството на Общото Министерство на народното просвѣщение.

Пловдивъ, 17. октомвр. 1885. г.

Канцелария

на

УПРАВЛЕНИЕТО

НА

НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ

Г-ну Управителю на Правител.
Библиотека и Музей.

№ 209.

По заповѣдъ на Г. Комисаря на Негово Височество Александра I., Князь на Сѣверна и Южна България, отъ 17. того подъ № 1736., честь имамъ да Ви съобща, че повѣрената ми канцелария прѣстава да функционира, и сички книжа по управлението се изпратиха на Министерството на Народното Просвѣщение въ София. Все по сжщата тая заповѣдъ Ви прѣдлагамъ и Вий да се обръщате отъ сега нататъкъ направо до реченото Министерство по сички дѣла свързани съ повѣреното Ви управление.

Началникъ на Канцеларията *Душановъ*.

Унищожението на Румелия имá за свое логическо послѣдствие и унищожението на библиотекитѣ при висшитѣ румелийски учрѣждения. Това унищожение става въ полза на Пловдивската Народна библиотека, която намира мощна подкрѣпа у своя старъ покровителъ, прѣдшнициятъ кметъ на гр. Пловдивъ и сегашенъ министъръ-прѣдседателъ на съединена България, Петко Каравеловъ, и у неговия другаръ и министъръ на Народното просвѣщение г. Р. Каролевъ. Тия двама сж се постарали да убѣдятъ останалитѣ свои другари министри да не прѣчатъ, щото библиотекитѣ на източно-румелийскитѣ дирекции да прѣминатъ въ владѣнието на новата държавна библиотека. И наистина, префектътъ на пловдивския департаментъ получилъ заповѣдъ отъ София да се сгрупиратъ въ едно библиотекитѣ, и той на 1. декемврий 1885. г. подъ № 2422. е написалъ слѣдното писмо „Г-ну Управителю на правителственитѣ библиотека и музей въ Пловдивъ“:

„Господине Управителю,

Като Ви явявамъ, че вчера писахъ Г-ну Управителю на Архивитѣ да Ви прѣдаде съ описи всичкитѣ книги отъ библиотекитѣ на бившитѣ тукъ дирекции и пост. комитетъ, имамъ честь да Ви помоля да ся срѣщнете съ него и се споразумѣете за по-скорошното имъ приемане и ми явите за слѣдствието.

Префектъ П. Димитровъ
Секретаръ Н. Груевъ“.

По този начинъ виждаме, че къмъ бившата областна библиотека се присъединяватъ прѣзъ декемврий 1885. г. библиотекитѣ на бившитѣ дирекции на Източна Румелия, библиотекитѣ на Генералъ-Губернатора, на Постоянния комитетъ и на Санитарния съвѣтъ*). Само Министерствътъ на Правосъдието г. В. Радославовъ е издѣйствиуваля, щото книгитѣ отъ Дирекцията на Правосъдието да се прѣдадатъ на Пловдивския Апелативенъ сждъ, а отъ споменатитѣ учрѣждения били сж присъединени къмъ Пловдивската народна библиотека и музей:

1.	Отъ библиотеката на	Постоянния комитетъ	1256	екз.
2.	"	"	Главния управитель	94 "
3.	"	"	Дирекц. на Вжтр. дѣла	399 "
4.	"	"	"	" Общ. сгради 317 "
5.	"	"	"	" Финанситѣ 219 "
6.	"	"	"	" Нар. просв. 825 "

Всичко 3110 екз.

За жалость, нѣмаме данни, за да сждимъ за броя на книгитѣ, които сега съставили втората ни народна библиотека, защото уредникътъ ѝ Ил. С. Иовчовъ не е оставилъ въ архивата за тази година никакви книжа по въпроса. По тази причина намъ остава да сждимъ за положението на библиотеката и музея въ началото на новата за нея епоха отъ рапортитѣ на новия имъ уредникъ г. Ив. Бѣлопитовъ.

Види се, обаче, че и новиятъ ржководитель на учрѣдението г. Бѣлопитовъ не е могълъ лесно да се ориентира въ новата си длъжностъ и да схване нишкитѣ на замотаното кълбо, което му дали да разправи. Като дава оговорки, че за сбиркитѣ на музея нѣмалъ какво да съобщава, понеже били малко, макаръ че прѣдшественикътъ му призналъ да е взелъ нѣкои картини за своя частенъ салонъ; че и за нумизматическата сбирка сжщо нѣмалъ какво да каже, понеже тя се събирала и контролирала изключително отъ Д. Е. Такела, той ни дава само броя за цѣлата библиотека 12093 книги, отъ които сжщо липсвали нѣколко екземпляра*), и се оттегля отъ поста си слѣдъ 5 мѣсеца, за да отстжи мѣстото си на г. Иванъ Говедаровъ. Ала числото 12093 не ше да е вѣрно показано или пъкъ, ако наистина то изразява сжщинския брой на библиотечнитѣ книги, показва, че прѣзъ 1885. година отъ Пловдивската народна библиотека липсали доста книги. И наистина, ние видѣхме, че въ края на 1884. год., както казва самиятъ областенъ библиотекаръ, библиотеката е имала най-малко 10093 книги (той напиря дори на числото 10500); къмъ това число като прибавимъ числото на книгитѣ, които били присъединени къмъ библиотеката отъ разнитѣ прѣдишни румелийски дирекции на брой 3110, узнаваме, че г-ну Бѣлопитову трѣбвало е да се прѣдадатъ отъ г. Ил. С. Иов-

*) Нѣма данни за броя на книгитѣ отъ тази библиотека.

*) Рапортъ № 82. отъ 20. мартъ 1887. г. до г-на министра на Нар. просвѣщение.

чова най-малко 13203 книги. Затова трѣбва неволно да смѣтаме, че прѣзъ 1885. и 1886. години не е постѣпила въ библиотеката нито една книга, а сж били изнесени най-малко 1110 книги. Обаче тъй или иначе ние сме принудени да приемемъ, че Пловдивската народна библиотека въ края на първия и началото на втория периодъ на своето сществуване е брояла всичко 12093 тома.

*
*
*

Музей.

За постепенното организуване на областния музей сществува тѣ данни положителни и своеврѣменно публикувани. Така, ние виждаме, че още на 30. януарий 1880. год. директорътъ на народното просвѣщение г. Груевъ е издалъ слѣдното окржжно до префектитъ подъ № 42. „относительно до издырвание и прибирание старины“ *:

„Г-не Префекте!

Както Ви е извѣстно голѣма часть отъ старины, съ които доста богата е была Источна Румелия, сж вече изнесены и загубены за насъ; нѣ при все това пакъ оставятъ още доста много отъ тѣхъ, едни откриты въ рѣцѣ на частны люди, а други още не откриты. — Оставены така въ рѣцѣ на частны люди, особено малко вѣщы и опытны и открититѣ старины, колкото ги има, подлѣжятъ на загуба, а напротивъ събраны въ единъ музей, тъй освѣнѣ дѣто шжтъ можтъ да ся запазятъ наздраво, нѣ още и шжтъ послужатъ на интересующитѣ ся учены при изслѣдванята имъ връху прѣминжлото на нашата страна и на нашенскый бытъ.

Неоткрититѣ и за които има надѣжда да ся открьжтъ, ако не бжджтъ заобыколены съ приличны прѣдварителны мѣрки за съхранението имъ на мѣстото, можтъ да имжтъ сжщата участь, която е постигншла толкова си други старины.

Водима отъ подобны съображения Дирекцията на Нар. Просвѣщение почете за своя длѣжность да ся погрѣжи у врѣме за мѣрки отъ една страна да основе въ Пловдивъ *Музей за старины*, дѣто да ся прибержтъ даромъ или срѣщж възнаграждение, колкото ся може, открититѣ до сега старины, като: *рѣкописи, монеты, надписи, остаткы отъ облякла, орѣжсия, стѣчива, ссждове, камъни и металическы издѣлия, окаменелости* и пр., а отъ друга страна да прѣпоржчи въ внимание на Г. г. префектитѣ и на Околийскитѣ Началници прѣдписанята на Дрѣжавний Законъ за старинитѣ, издаденъ на 1874 год., който има сила въ областъта ни, до като ся обнароди особенъ областенъ Законъ по тоя прѣдмѣтъ.

Като Ви съобщавамъ това, Г-не Префекте, азъ ся надѣжж, че съ пълно съчувствие кѣмъ тѣя прияты мѣрки, Вы щете подадете възможна помощ на Дирекцията въ приспособението имъ. За това

*) Запазенъ е тогавашниятъ правописъ.

Вы и моляж да ся погрыжиге да подѣйствувате чрѣзь подвѣдомственныгѣ Вы власти, както и чрѣзь влиятелны духовны лица и мирци за да ся направи възвание къмь патриогизма на всички оныя, които быха имали на рѣцѣ нѣкаквы старинны, та да ся умолятъ да ги принесжтъ въ Музея при Дирекцията на Нар. просвѣщение, было даромь, было срѣщж прилично възнаграждение, което ще ся опрѣдѣли чрѣзь Г. г. Префектыгѣ съ спогодбж между пригегателя и между Дирекцията.

Подареныгѣ на Музея старинны периодически шжтъ ся обнародвать чрѣзь вѣстницигѣ заедно съ имената на подарителигѣ имь.

Колкото до старинны, които още не сж открыгы, Ви шете настоите прѣдъ подвѣдомственныгѣ Вы власти, чтого въ случай, когато ся открыгътъ, или когато поискать нѣкои да раскопавать и да открывать да ся дѣйствува съобразно съ Дрѣжавный законъ за старинныгѣ, отъ който Ви пращамъ въ прѣписъ единъ екземпляръ.

Въ пълна увѣреностъ на Вашето патриотическо съдѣйствие по тоя толкова важень прѣдметъ, азъ чакамъ приятный случай да Ви благодарж за една достатѣчна сбирка отъ старинны изъ подвѣдомственный Ви Департаментъ.

Примѣте, Г-не Префекте, увѣрение въ отличното ми къмь Васъ почитание“.

Въ тоза окржжно за пръвъ пжтъ се опрѣдѣлягъ пжтекигѣ, по които е насочено да върви музейното дѣло у насъ, задачигѣ, които то има да разрѣшава, и рамкигѣ въ които то има да се ограничава. Казахме вече, че цѣльта да се основе музейгъ е била не само той да служи като хранилище на народнитѣ паметници отъ миналото на страната ни, не само да ги пази отъ по-нагатѣшно разрушение, но и да служатъ на учення свѣтъ като материяль за изслѣдваніята имь върху „прѣминалото на нашата страна и на нашия битъ“. Слѣдователно, съ създаването и организацията на музея не се е гонила само идеята да се сгрупира въ него тоза, което е рѣдко или струва пари, ала най-вече тоза, което може да послужи на науката за изяснение на въпроси отъ културно-исторически и етнографически характеръ за земята и народа ни, — съ други думи, музейгъ ни е трѣбвало да прѣдставя чисто наученъ институтъ, а не само една рѣдка елегантна колекция на частень любитель. Въ тази смисль и сж се опрѣдѣлили мѣлкомъ разнитѣ отдѣли, отъ които шжлъ билъ да се състои музейгъ. Понеже е било прѣпоржчено да се събирагъ ржкописи, надписи, монети, остатъкъ отъ облѣкла, оржжия, сѣчива, сждове, каменни и металически издѣлия и пр., имало се е, значи, прѣдвидѣ да се съставягъ слѣднитѣ главни сбирки: *палеографическа, нумизматическа, археологическа и етнографическа*, които и да съставягъ главнигѣ отдѣли на областния музей. Въ тази смисль и сж се правили понататѣшнитѣ разпоредби отъ страна на Дирекцията на Народното просвѣщение. Прѣди всичко въ сжщото окржжно тя е прѣпоржчила строго да се съблюдава дѣйствуващиятъ тогава турски законъ за старинитѣ, и да се правягъ археологическитѣ разкопки точно

споредъ този законъ, който е давалъ слѣднитѣ главни постановления по въпроса:

1. Ако нѣкой прави разкопки на свое мѣсто и намѣри нѣща, които сѣ раздѣлими, той има право на $\frac{2}{3}$, а правителството на $\frac{1}{3}$;

2. Ако мѣстото е правителствено, то правителството взема $\frac{2}{3}$, а той $\frac{1}{3}$;

3. Ако мѣстото принадлежи на друго лице, тогава разкопвачътъ, правителството и притежателътъ на мѣстото взематъ всѣки по $\frac{1}{3}$;

4. Ако прѣдметътъ е нераздѣлимъ, той се оцѣнява, и първото право има правителството да го купи, като заплати тритѣ части комуто се пада, както е казано по-горѣ; ако ли то не иска да го купи, разкопвачътъ го взема, като брой на правителството $\frac{1}{3}$ или $\frac{2}{3}$ за него, споредъ както се е намѣрилъ — на неправителствено или на правителствено мѣсто.

А когато, поради това окръжно, въ музея при Дирекцията на Народното просвѣщение постѣпили отъ нѣколко мѣста нѣкои монети, рѣкописи и други старини, ала, види се, въ количество, което не оправдало надеждитѣ на Дирекцията, послѣдната издава други два окръжни подъ № № 530. и 531. отъ 10. априль 1881. год. до префектитѣ и инспекторитѣ, съ които, като имъ напомня за прѣдишното окръжно подъ № 42., дава имъ и нѣкои наставления за разкопки и изслѣдвания на могили.

Въ тия двѣ идентични окръжни писма, между другото, ни се открива даденото вече име на музея при Дирекцията—„Областнѣй Музей“. Тѣ споменувагъ, че, благодарение на просвѣтенитѣ префекти и околийски началници, се е съставила вече въ музея сбирка отъ рѣкописи, монети и други старини, която, ако и да е била незначителна, сѣ пакъ е могла да послужи за „една подвѣда на музей“, способна, при по-усиленъ трудъ отъ страна на любителитѣ на старини, „да се намножи“. Съ такава именно надежда Дирекцията на Народното просвѣщение е повторно помолила подвѣдомственитѣ си и административнитѣ власти да събиратъ, въ даръ или срѣщу прилично възнаграждение отъ страна на Дирекцията, разни монети, рѣкописи, останки отъ стари оръжия и оръдия, *накити*, каменни паметници и други. Най-накрай, както споменахме по-горѣ, прѣпоръчва се да се разкопаватъ могилитѣ, за които цѣль се обѣщава да се даватъ необходимитѣ парични срѣдства, и се дава за рѣководство при разкопкитѣ едно „Наставление“, отдѣлно отъ окръжното и при него приложено*).

Слѣдъ двѣ и половина години станало нужда да се напомни на префектитѣ това окръжно, та Дирекцията на Народното просвѣщение издава на 29. октомврий 1883. год. ново окръжно подъ № 2770. „за събиране и пазение старини и снимание надписи отъ паметници“. Въ него се констатира фактътъ, че музеятъ билъ че-

*) Окръжното и „Наставлението“ вж. въ „Сборникъ отъ закони, правилници и царедби по Дирекцията на Народно-то Просвѣщение въ Источна Румелия. Пловдивъ, 1884. г. стр. 258. и сл.

ститъ да събере, било въ подаръкъ, било чрѣзъ покупки, разни старини, като монети, ризници, стрѣлки, ржкописи и пр., ала всичко това не въ такова количество, което да го поставяло въ исканото положение. По тази причина Дирекцията отново моли административнитѣ власти да ѝ се притекатъ на помощъ, за да се събератъ старинитѣ въ музея, а отъ епиграфическитѣ паметници, които по технически условия не могли да се прѣнесатъ въ музея, да се снематъ прѣписи, а самитѣ тѣ да се запазятъ на сигурно мѣсто. Даватъ се и „Наставления, за какъ да ся снимжтъ надписи отъ стары камънны паметници“ **).

Поради мѣрките, взети отъ Дирекцията на Народното просвѣщение прѣзъ първитѣ три години на съществуването на Областния музей, въ послѣдния се е събрала такава група прѣдмети, която, макаръ и незадоволителна въ количествено отношение, все пакъ е дала основание на първия ѝ уредникъ г. А. А. Башмаковъ въ рапорта си до Директора на Просвѣщението подъ № 150, отъ 4. декемврий 1882. год. да подраздѣли музея на *три отдѣла*: 1) отдѣлъ на старини (ние ще го назовемъ *археологически*), 2) отдѣлъ на стари монети (ние го назовемъ *нумизматически*) и 3) отдѣлъ на старопечатни книги и ржкописи (ние ще го назовемъ *палеографически*). Послѣдниятъ отдѣлъ се вижда на първия областенъ библиотекаръ като драгоцѣненъ клонъ на библиотеката, и той е обърналъ особно внимание върху него, като е гледалъ да му придаде научна стойность чрѣзъ всеобща извѣстность. За тази цѣль палеографическиятъ отдѣлъ на музея не само билъ снабденъ съ специаленъ каталогъ*), но и добръ разученъ и опрѣдленъ отъ извѣстния тогава още младъ професоръ Флорински.

Всичко въ този отдѣлъ къмъ края на 1882. год. е имало 35 ржкописа и 14 старопечатни книги. За най-забѣлжителенъ ржкописъ се смѣталъ отбѣлѣзаниятъ тогава подъ № 1., а сегашенъ № 68. Това е *постна триодъ*, ржкописъ на пергаментъ отъ XIV. ст. съ българска редакция. Ржкописътъ, безъ начало и край, има 153 пергаментни листа 0·305 м. високи и 0·215 м. широки съ височина на текста 0·22 м. и широчина 0·15 м. Пергаментътъ е хубавъ, а ржкописътъ внимателно извършенъ съ шрифтъ дребенъ (буквитѣ му сж всичко 0·002 м. високи), но доста добръ четливъ. Ржкописътъ, намѣренъ въ Битоля, съставлялъ собственостъ на свещеника Стоянъ, тѣсть на г. Драганъ Цанковъ. Попъ Стоянъ далъ ржкописа на архимандритъ Методий Кусевъ, който пъкъ го е прѣдалъ въ музея на Южна България.

За най-цѣнна отъ старопечатнитѣ книги на групата сж смѣтали отбѣлѣзаната подъ № 14. а сега № 12. Това е единъ *октоихъ*, печатанъ въ Венеция на книга отъ нѣкого си Божидача прѣзъ 1536. год. Той има 146 листа въ два стълбеца, съ начало, но безъ край. На заглавния му листъ има печатана орнаментика, въ центъра

***) Все тамъ, стр. 331—333.

*) Отъ този каталогъ нѣма сега въ учрѣдението никакви слѣди.

на която е изобразенъ въ единъ кръгъ гербъ съ половина разперенъ орелъ, а подъ него вървещъ разяренъ левъ съ славянски надписъ коєкода съ червено мастило.

Археологическиятъ отдѣлъ съдържалъ всичко 260 номера, отъ които 70 били постъпили прѣзь 1880. г., 109 — прѣзь 1881. г. и 81 — прѣзь 1882. год. По-важнитѣ прѣдмети отъ тази сбирка били записани подъ слѣднитѣ № № на тогавашния инвентаръ*):

- № 11. Два бронзови бюста съ лозови листа на глава, кука въ лѣвицата и чаша въ дѣсницата**).
- „ 15. Малка икона отъ мѣдъ. Затваря се като съ дверци.
- „ 64. Гръко-римски 116 монети, подарени отъ г. Кантарджиевъ и донсени отъ Египетъ.
- „ 14. Двѣ корици съ хубана металическа рѣзба, съ картини отъ библиейски животъ, едната отъ 1743. год. съ славянски надписъ, а другата безъ дата.
- „ 1. Миниатюрна статуйка на св. Богородица отъ алебастръ. Главата отъ мраморъ на Аполона.
- „ 18. Часть на човѣшка глава отъ позлатена мѣдъ, намѣрена въ Сръдно-горска околия. Отъ много чиста епоха.
- „ 216. Ключове 15 стари нанизани на телъ.
- „ 67. Херкулесъ съ левъ и гръцки надписъ, дѣто се чете името *Κοτις*. име на мнозина тракийски крале. Три военни ризници, отъ които една, отъ черкеското село при Бургасъ, сребърна, а другитѣ двѣ желѣзни.
- „ 251. Подъ този брой има всичко, каквото се е намѣрило на мѣстото, дѣто се е построявала сградата на нѣкой турчинъ до хотелъ Петербургъ прѣзь септемврий 1882. год.

По-забѣлжителни нѣща били:

а) Голѣма статуя на жена безъ глава, съ тояга въ лѣвата ржка. Прѣдполагало се е да е била *Церера*, богиня на земното плодородие, която съ горещъ факель търси дъщеря си Прозерпина, взета отъ Плутонъ;

б) Мраморъ (на 3 парчета) на жена и дѣвойка въ антични дрехи, 30 сантиметра дългъ;

в) Мраморенъ орелъ, който яде грозде;

г) Приапъ безъ глава.

Много релефи съ „тракийския конникъ“ и разни старини бронзови, прѣстени, стъкленни, костени и пр.

Нумизматическиятъ отдѣлъ въ края на годината е ималъ всичко 784 мѣдни и бронзови монети, 320 сребърни и полусребърни и 3 златни монети. Повечето отъ тия монети били подарени, и стойността имъ не била много голѣма, казва по-послѣ вториятъ ржководитель на музея — Йовчовъ. Монетитѣ още не били описани всички, — само една малка часть отъ тѣхъ билъ опрѣдѣлилъ още прѣзь 1881. год. г. Арсеневъ, тогава секретаръ на руското гене-

*) И този инвентаръ не съществува вече, — не е извѣстно, кой го е унищожилъ.

**) Описанието на прѣдметитѣ е заето отъ рапорта.

рално консулство въ Пловдивъ. Той опрѣдѣлилъ всичко 219 монети, отъ които 103 гръко-римски, 59 византийски, 11 български, 11 турски, 10 полски, 4 отъ старо-гръцки колонии и 21 разни западни (XVI. — XIX. в. в.). Българскитѣ 11 монети били: 8 отъ врѣмето на Асѣня (кой?), 1 отъ Срацимиръ, 1 отъ Шишманъ и 1 неизвѣстна.

Повечето отъ прѣдметитѣ въ тритѣ отдѣла на музея били подарени отъ разни лица, между които намѣрихме имената на слѣднитѣ по-важни дарители: 1. Архимандритъ Константинъ Чалжковъ отъ Панагюрище подарилъ на музея единъ чистъ и краснъ старъ рѣкописенъ требникъ; 2. Никифоръ Минковъ, фотографъ въ Ямболъ, подарилъ добръ запазена златна монета; 3. Братия Алексиеви отъ Сливенъ подарили единъ бронзовъ релефъ на Сатира (споредъ Иречекъ), изкопанъ въ нѣкоя могила до Сливенъ; 4. Спасъ Христовъ, разсиленъ въ Дирекцията на Народното просвѣщение, подарилъ 11 сребърни и 27 мѣдни монети; 5. Вълко Митовъ отъ с. Яблково подарилъ 2 желѣзни кръста; 6. П. Карапировъ подарилъ 1 златна, 22 сребърни и 10 мѣдни монети; 7. Апостолъ Чохаджиевъ подарилъ 1 малкъ бронзовъ бюстъ; 8. Димитъръ Сарафовъ подарилъ 3 лампички, 3 юпчета, 3 муийки и нѣколко главички отъ мумии; 9. Кърджалийскитъ околийски началникъ подарилъ нѣкакъвси любонигенъ старъ печатъ и 8 сребърни монети.

Всички тия дарове на музея били направени само прѣзъ 1882. год., а това показва, съ какво голѣмо съчувствие обществото е посрѣщило новоиздадения народенъ институтъ. Това съчувствие музеятъ си е запазилъ и за слѣдната година, ала повитѣ му управници, види се, не сж искали да го запазятъ за по-дълго врѣме, защото то постепенно се намалѣва и най-сетнѣ съвсѣмъ изчезва, така че ние можемъ съ скръбъ да отбѣлѣжимъ, че обществото ни днесъ, макаръ и да милѣе за музейнитѣ ни сбирки, гледа съ извѣстно недовѣрие на тѣхнитѣ пазители и уредници. Въ това отношение ние, българитѣ, стоимъ най-низко измежду културнитѣ народи, у които всѣки единъ гражданинъ смѣта за свой граждански дългъ и за честь да приложи нѣщо къмъ общитѣ колекции въ националнитѣ музеи, библиотеки, картинни галерии и пр. И докато гледаме въ чужбина тия институти гигантски да растатъ не толкова всѣдствие на държавни покупки, колкото на частни дарове, и да се раздѣлятъ на отдѣлни сбирки споредъ името на дарителитѣ, у насъ констатираме току речи пълно отсъствие на подобни дарители. А това, мислимъ, се дължи най-вече на уредницитѣ и пазителитѣ на нашитѣ народни сбирки, които не умѣха да закрѣпятъ въ обществото ни добродѣтелта — да състави и увеличава народнитѣ сбирки чрѣзъ подаръци и общи безвъзмездни усилия. Това наше мнѣние се подтвърждава още и отъ факта, че, ако днесъ нѣкои лица искатъ да подарятъ нѣкои прѣдмети отъ общъ интересъ или за обща поука, това тѣ не правятъ въ полза на държавнитѣ ни учрѣдения, а на частни дружества и научни институти; въ послѣднитѣ, види се, тѣ мислятъ, че намиратъ по-голѣма гаранция за подаренитѣ си прѣдмети или пъкъ по-добра оцѣнка, по-голѣма признателность за драговолния си подарѣкъ.

Но да се върнемъ на прѣдмета си. Прѣзъ слѣдната 1883. г. Областниятъ музей се е развивалъ твърдѣ бавно, и неговиятъ новъ уредникъ г. Иовчовъ, като признава*), въ него само скромнитѣ начала на двѣ сбирки, нумизматическа и археологическа. намира, че послѣдната била маловажна и се състояла „отъ малко спесименти, счупени мермерни паметници, отъ нѣколко стрѣли и други дребни старини“. Прѣзъ изтеклата година сж били получени въ музея: „1 амфора, 1 урна, костъ отъ бедрото на мамонтъ, 1 сребърень бюстъ, 1 мѣдно левче, и нѣколко стрѣли“. Като се направи сравнение въ положението на тази сбирка прѣзъ 1882., и 1883. г., като че ли се получава впечатление, тя за една година да се е *намалила*, отколкото да се е увеличила. Всички прѣдмети били подарени, освѣнъ сребърния бюстъ, който билъ купенъ за 150 гр.**).

Колкото до *нумизматическия отдѣлъ*, който се състоялъ, споредъ сжщия рапортъ на г. Иовчова, до тогава всичко отъ 784 мѣдни и бронзови и отъ 320 сребърни и полусребърни монети (за тритѣ златни не се споменува), тази 1883. година се е увеличила съ 126 мѣдни и бронзови монети, съ 38 сребърни 28 полусребърни и съ 1 златна. Отъ тия монети били купени само 12 сребърни и 2 мѣдни за 465 гроша, а останалитѣ били подарени. Отъ всичкитѣ монети въ сбирката били опрѣдѣлени и описани всичко 330 екземпляра, отъ които имало около 50 монети отъ шестостепенна и дори осмостепенна рѣдкостъ, а 2 сж били сѣвѣмъ незнайни. Ето и таблицата на опрѣдѣленитѣ монети така, както сж тѣ описани на врѣмето си въ отчета.

Отъ останалитѣ монети имало на брой около 400 римски, консулски и императорски, отъ които нѣкои били доста рѣдки, и около 100 монети византийски, български и „отъ разнo произхождение“.

Сбирката на ръкописнитѣ и старопечатни книги вече не се брои като отдѣлъ на музея, но като частъ на библиотеката; за това занарѣдъ нейниятъ растежъ ще се споменува въ общитѣ данни за състоянието на книжния имотъ на учрѣдението. По този начинъ остава да различаваме въ музея два главни отдѣла—нумизматически и археологически. За развитието на послѣдния отдѣлъ прѣзъ тази 1883. год. за пръвъ пжтъ се е пристъпило къмъ систематично изучаване на страната въ археологично отношение. Така, прѣзъ лѣтото е билъ изпратенъ г. В. Добруски, тогавашенъ учителъ въ мѣстната мъжка гимназия, а сега директоръ на Народния музей, въ Стара-Загора, за да направи описание на лапидарнитѣ паметници както въ града, така и въ околнитѣ, и да имъ сHEME надписитѣ. Сжщо така сж се дали необходимитѣ срѣдства на г-на Шкорпила, тогавашенъ учителъ въ Сливенската гимназия, „да направи нѣкои антични и геологически издирвания покрай Стара-Пла-

*) Вж. отчета на библиотеката и музея за 1883. год. въ „Училищенъ Дневникъ, мѣсечно педагогическо списание на Дирекцията на Народното просвѣщение“, Пловдивъ 1883., стр. 106 — 111.

**) Отчетъ въ архивата № 212. отъ 1. окт. 1883. г.

Таблица на монеты-тѣ.

Произхождение на монеты-тѣ.	автономни	император-ски	колониялни	всичко
Отъ градове по Горна Мизия	2	14		16
„ градове по Тракия	16	90	30	136
„ царие по Тракия	6	10		16
„ градове по Тракийският Полуостровъ и острови	21			21
„ градове по Македония	15	3	4	22
„ царие по Македония	77			77
„ градове по Египтъ и Илирия	3			3
„ острови по Грция	14			14
„ Мала-Азия (Витиния, Мизия, Фригия)	4	4	1	9
„ Африка (Египетъ).	2			2
Барбарски	6			6
Неизвестни	6	2		8
	172	123	35	330

нина и по нѣкои мѣста изъ Сливенски и Бургаски департаментъ“. Какъвъ е билъ резултатътъ отъ тия научни мисии—не се знае, защото рапорти за тѣхъ не се намиратъ въ архивата на учрѣждението; може у г. Шкорпила тази командировка да е породила мисълта да проучи геологията и археологията изобщо на Тракия и частно на нѣкои крайбрежни и тѣмъ съседни подбалкански мѣста, въ резултатъ на което се появяватъ нѣколко научни труда на г. г. братия Шкорпилови, публикувани ту отгѣлно, ту въ нашитѣ периодически списания и сборници. Ала интересното е тукъ, че нашето учрѣждение почва да разширява не само полето на своята дѣйност, но и да се отклонява отъ програмата си, отъ прѣдзначението и цѣлитѣ, за които е било то създадено първоначално—то командирова специалисти да изслѣдватъ земята ни въ *геологическо отношение*. Отъ друга страна, новиятъ уредникъ на Областнитѣ библиотека и музей г. Йовчовъ брои въ археологическата сбирка на музея между старинитѣ и една костъ отъ бедрото на мамонтъ, а сѣщо приема въ даръ на музея отъ Дирекцията на общ. сгради сбирката ѝ „отъ мѣстни изкопасми“. По този начинъ при учрѣждението почва да се съставя нѣкакъва си естествено-историческа колекция, безъ да сжествува за това нѣкакъва програма, нито пъкъ да е вземано съгласието на Дирекцията на Народното про-

свѣщение. Види се по всичко, че г. Йовчовъ не е вникналъ въ мотивитѣ, които сж ржководили правителството на Източна Румелия при създаване на учрѣждението, нито пъкъ самъ е ималъ опрѣдѣлена програма за своята дѣйностъ като ржководителъ и уредникъ на държавенъ археологически музей. Друго-яче той не би доставилъ чакъ отъ Америка нѣкакво си сандѣче съ минералогически и геологически спесименти и не би се обѣрщаль съ възвания къмъ ученицитѣ на мѣстнитѣ гимназии да събиратъ и подаряватъ за сбиркигѣ на музея всевъзможни естествено-исторически прѣдмети. Но, както и да е, тукъ съзираме въ историята на нашето учрѣждение единъ моментъ, когато се взематъ извѣстни мѣрки да се създаде при него нѣщо като естествено-исторически отдѣлъ или кабинетъ, въ който дори и г. Христовичъ е внесълъ или е ималъ намѣрение и ангажментъ да внесе нѣколко препарирани образеца на българската фауна. Обаче, както е билъ основанъ този специаленъ отдѣлъ, така той незабѣлѣзано е билъ и зарѣзанъ, тъй че слѣдъ нѣколко врѣме той изчезва, като оставя дълго врѣме да се търкалятъ въ праха и заразяватъ въздуха съ микроби разни останки отъ препарирани птици, агнета и др. животни. Днесъ отъ този отдѣлъ не забѣлѣзваме въ учрѣждението никакви слѣди.

Най-голъми грижи сж били положени за развитието на нумизматическия отдѣлъ при музея, защото изобилието на дре нитѣ монети въ страната е било твърдѣ нагледно, дори очебиение, та неволно е направлявало дѣйствията на уредницитѣ въ нея посока. На това е спомагало и обстоятелството, че въ Пловдивъ още тогава сж живѣели нѣкои чужденци, които не само обичали да се занимаватъ съ нумизматика като любители, но сж гледали на това дѣло и отъ чисто спекулативна гледна точка, сир. че една добрѣ уредена нумизматическа сбирка не само е научна цѣнностъ, но тя сгрува и пари, та. въ случай на нужда, може успѣшно да се заложи дори и въ Banque Ottomane или съ голѣма печала да се продаде. Ето защо покрай г. г. Добруски и Шкорпилъ, които, както казахме по-горѣ, сж били натоварвани да изучаватъ страната ни въ археологическо отношение и да събиратъ прѣснатитѣ паметници, г. Йовчовъ е поискалъ съ рапортъ № 214. отъ 8. октомври 1883. год. отъ Дирекцията на Народното просвѣщение да се даде прѣпоржчително писмо на г. Д. Е. Такела до префектитѣ и околийскитѣ началници за съдѣйствие да пътува изъ областта, за да събира монети. Отъ нѣкои слѣди, останали тукъ-тамъ изъ архивата на учрѣждението, личи, че г. Д. Е. Такела на нѣколко пѣти е билъ въ командировка, ала за резултата отъ тѣхъ нищо не се знае. защото рапортитѣ за извършеното и събраното не се намиратъ въ архивнитѣ книжа. Извѣстно е само, че слѣдъ нѣкое врѣме става въпросъ да се откупи за музея отъ сщия г. Д. Е. Такела неговата собствена нумизматическа сбирка. Понеже въ нѣкои обществени кръгове, неизвѣстно по кои причини, циркулира лъжовната мълва, че пловдивската нумизматическа сбирка произхожда най-вече отъ подарената отъ Такела собствена колекция, намъ се налага

длъгъ да опровергнемъ тази мълва и да разкажемъ самата истина. Истина е, че г. Д. Е. Такела е ималъ една малка колекция отъ стари монети на брой близу до 250 бронзови, сребърни и златни екземпляра. Кога е била съставена тази колекция — ние не знаемъ, а знаемъ само, че г. Д. Е. Такела я е заложилъ въ Пловдивския клонъ на Отоманската банка срѣщу 125 турски лири. Г-нъ Такела, както заявявалъ той, би могълъ да получи за своята заложена сбирка и повече пари, но искалъ тя да остане въ Пловдивския музей, за това прѣдложилъ да я отстъпи нему срѣщу 125 лири, сир. приблизително по $\frac{1}{2}$ лира за монета. Управителтъ на музея г. Иовчовъ приема прѣдложението и съ рапорта си № 259, отъ 24. ноемврий 1883. год., като разказва горѣизложеното, моли разрѣшението на г. Директора на Народното просвѣщение да откупи сбирката. Обаче Директорътъ г. Груевъ съ № 3037 отъ 29. ноемврий 1883. год. отговаря, че, за да се откупи сбирката на г. Д. Е. Такела, трѣбва да се назначи комисия отъ 3 вѣщи лица, която да прѣгледа и оцѣни прѣдлаганитѣ за проданъ монети. Г-нъ Иовчовъ възразява на това (рап. № 262. 29. XI. 1883. г.), че въ цѣлата област такива компетентни лица нѣмало освѣнъ самия г. Такела и управителя на Отоманската банка г. Крозие, и отъ това праи прѣдъ Дирекцията на Просвѣщението нова настойчива постѣпка да се откупятъ монетитѣ на г. Такела. Обаче прѣди това били сж правени опити да се продадатъ монетитѣ чрезъ г. П. Ив. Шоповъ въ Лондонъ, въ Британския музей, и въ Парижъ чрезъ извѣстния нумизматъ Мионе. Това личи отъ факта, че г. Иовчовъ е изпращалъ гѣмъ списъкъ на Такеловата колекция, но черновки или прѣписъ отъ писмата си и списъка забравилъ да остави въ архивата. Дали е полученъ нѣкакъвъ отговоръ отъ Мионе — ние не знаемъ, ала отъ Лондонъ г. Шоповъ е отговорилъ съ писмо отъ 21. януарий (1884. г. н. ст.), което въ архивата носи входящъ № 24. отъ 15. януарий 1884. год. ст. ст. П. Ив. Шоповъ (Marleborough House 10 Garlinge Road Brondesbury London N. W.) съобщава на г. Иовчова, че му получилъ писмото отъ 14/26. ноемврий подъ № 244. заедно съ единъ каталогъ на древни монети. Съ него той ходилъ въ нумизматическия департаментъ на Британския музей. Отговорътъ, споредъ както го прѣдава г. Шоповъ, билъ слѣдниятъ: „Ние имаме всички тия монети въ музея, тъй щото намъ не сж потребни. Колкото за цѣната имъ, никаква опрѣдѣлена цѣна не могатъ да иматъ. Тѣ може днесъ да се продаватъ по една лира, а утрѣ по двѣ. Древности, като тия, нѣматъ market price. Внѣ отъ тѣхната стойностъ, която тѣ иматъ като злато и сребро, друга не може да се опрѣдѣли. Тѣ сж нѣща, които ставатъ по една обща спогодба между желающия да купи и онзи, който продава. Голѣмо желание у единъ да купи нѣща древни, може да даде висока цѣна, тъй щото цѣнитѣ на древноститѣ до единъ степенъ сж спекулативни“. Колкото за изпратения каталогъ г. Шоповъ добавя, че той билъ твърдѣ неясно писанъ, та изисквалъ твърдѣ много врѣме, за да се прѣгледа и по него оцѣни сбирката. — Това писмо ни открива три нѣща: 1) прѣдлаганата колекция на

нашия музей е нѣмала такава голѣмо значение, каквото ѝ сж при-
давали заинтересувани лица и каквото още днесъ ѝ придаватъ, за-
щото отъ *всичкитѣ монети* е имало вече екземпляри въ Бриан-
ския музей; 2) че тази колекция се е прѣдлагала за проданъ и на
Британския музей, но той се е отказалъ да се възползува отъ слу-
чая. защото монетитѣ не били потрѣбни, и 3) че слѣдъ тия не-
успѣшни постѣпки въ Парижъ и Лондонъ да се продаде нумизма-
тическата сбирка на г. Д. Е. Такела, положили сж най-голѣми ста-
рания да се продаде тя на румелийското правителство. Тѣзи ста-
рания по разни канали най-сетнѣ се увѣнчаватъ съ успѣхъ, и на
29. мартъ 1884. год. областниятъ библиотекаръ получилъ прѣдпи-
сание отъ Дирекцията на Народното просвѣщение подъ № 1294.
отъ 28. мартъ да прѣдаде на г. Д. Е. Такела приложената тамъ
платежна заповѣдь подъ № 17. за 12500 гроша. Върху самото прѣд-
писание е написано съ ржката на г. Такела слѣдното : „J'ai reçu
le cheque № 17. pour un montant de piastres douze mille cinq cents gr.
— Philippopolis 29/16. avril 1884. D. E. Tachella“. Съ този послѣ-
денъ актъ старитѣ монети на г. Д. Е. Такела ставатъ собственостъ
на музея, който по такъвъ начинъ значително увеличава нумизма-
тическата си сбирка. Съ колко собствено монети се е увеличила
сбирката? — Това съ точностъ не може да се опрѣдѣли, защото пър-
воначално г. Иовчовъ ги е наброявалъ близу до 250, а слѣдъ това
изглежда да сж прѣдадени по-малко; така поне личи отъ списъка
на продаденитѣ отъ Такела монети, който се намира въ библио-
течната архива — Дѣло А/6. Този списъкъ, написанъ отъ ржката
на самия Д. Е. Такела съ мораво мастило. има всичко 55 писани
страници, като почва отъ стр. 5. Той съдържа описание на моне-
титѣ по начинъ приетъ у нумизматичитѣ, като се означава и металъ
имъ. Цѣнитѣ обаче на монетитѣ сж твърдѣ старателно за-
чертани съ сжщото мастило, за да се не познаватъ никакъ. Отъ
този списъкъ може да се заключи, че на Областния музей въ Плов-
дивъ г. Д. Е. Такела срѣщу сумата 125 лири е продалъ всичко 198
или 197 монети. отъ които 2 неизвѣстни, 108 автономни, 85 импе-
риални и 3 варварски или, смѣтнати по металъ, 2 златни монети,
78 сребърни, 114 бронзови и мѣдни и 3 съ неизвѣстенъ металъ.
Златнитѣ монети сж били: едната отъ Македонския царъ Филипъ II.
(359—336. пр. Христа), а другата съ надписъ *ΑΔΕΞ ΑΝΑΡΟΕ*, съ-
чена неизвѣстно въ кой градъ.

По този начинъ, чрѣзъ покупка и подарѣци, нумизматиче-
скиятъ отдѣлъ на музея ни доста бързо е напрѣдналъ, та още
прѣзъ 1883. год. почва да привлича вниманието на ученитѣ архе-
олози и нумизматици. Той е билъ посѣтенъ прѣзъ 1883. год. отъ
знаменития нумизматъ А. Engel, който и далъ за него хвалебна бѣ-
лѣжка въ специалното френско списание „Revue Numismatique“
(III. série. Tome 2-ème, p. 265—267). Той намира, че нумизматиче-
ската сбирка, макаръ и отъ вчера основана, заслужава вниманието
на нумизматичитѣ, защото тя съдържа и множество монети неиз-
вѣстни за Екеля (Eckhel) и Мионе (Miopnet), на които той спе-

циално указва по-долу въ бѣлѣжката си. Този отзивъ на французския ученъ мъжъ, за щастие, е подбудилъ г. Иовчова да напише и публикува въ „Училищенъ Дневникъ“ (стр. 483. и сл.) една статия, която доста добръ ни освѣтява върху тогавашното състояние и значение на нумизматическата ни сбирка. Той казва: „Всѣкой българинъ трѣбва да почувствува възхищение, като чете тѣзи похвалителни и насърчителни бѣлѣжки отъ знаменития членъ на Атиниома. Отизи, които сж подарявали по нѣщо на Областния музей, нека приематъ споредъ заслугитѣ си похвалата, която имъ се дава, и нека се насърчатъ за изпълнение на поканата, която имъ се прави. За да освѣтля по-добръ читателитѣ, желая да явя, че нумизматическата сбирка е въ много по-добро състояние отъ онова, въ което се намираше, когато я прѣглежда г-нъ Анжель. . . . Досега слѣднитѣ Еленски монети има въ Областния музей, които не се намиратъ въ списанията на Екеля и Мионе, сир. които до издаването на тѣхнитѣ списания не се намираха въ никой важенъ правителственъ или частенъ музей въ Европа“:

Южно-Мизийски — империялни 10, отъ които 1 отъ Istrus, 2 отъ Marcianopolis, 4 отъ Nicopolis и 3 отъ Tomi. *)

Тракийски — 4 автономни, 50 империялни и 22 колониялни, а именно: 1 автономна отъ Abdera; 1 автономна отъ Aenus; отъ Anchialus 6 империялни; отъ Byzia 1 императорска; отъ Deultum 22 колониялни; отъ Hadrianopolis 1 империялна; отъ Mesembria 1 автономна и 1 империялна; отъ Odessus 3 империялни; отъ Odryssi 1 автономна; отъ Pautalia 7 империялни; отъ Perinthus 2 империялни; отъ Philippopolis 17 империялни; отъ Serdica 5 империялни и отъ Trajanopolis 7 империялни.

Отъ *Тракийски полуостровъ* — 7 автономни, отъ които 6 сж отъ Chersonesus и 1 отъ Lysimachia.

Отъ *Тракийскитѣ острови* — 4 автономни отъ Thassus.

Отъ *Тракийскитѣ царе* — 10 монети, отъ които 1 отъ Cotys III., 6 отъ Roemetalcus I. и 2 отъ Roemetalcus II.

Македонски — 3 автономни, 3 империялни и 1 колониялна, а именно отъ *Македония изобищо* 2 автономни и 1 империялна; отъ Edessa 1 империялна; отъ Pella 1 колониялна; отъ Stoli 1 колониялна и отъ Thessalonica 1 автономна и 1 империялна.

Отъ *Македонскитѣ царе* — 43 монети, отъ които 11 сж отъ Philippus II., 15 отъ Alexander III., 14 отъ Philipus III., 2 отъ Demetrius I. и 1 отъ Antigonus I.

Гръцки — 6 автономни, отъ които 1 отъ Locris, 2 отъ Attica, 2 отъ Insula Euboea и 1 отъ Epirus.

Азийски — 10 автономни, 5 империялни и 1 колониялна, а именно: 6 отъ областта Bithynia: 1 автономна, 1 империялна отъ града Juliopolis и 4 империялни отъ Nicoea; 4 автономни отъ областта Mysia, отъ които една *Cysicus* *) и 3 отъ Parium; 2 авто-

*) Означени сж имената на императоритѣ, чии монети се цитуватъ.

*) Твърдѣ сжпа монета, която прѣзъ управлението на Ат. Такела е липсала безслѣдно отъ сбирката.

номни отъ областъта Troas: 1 отъ гр. Abydus и 1 колониялна отъ Alexandrio-Troas; 2 автономни отъ областъта Jonia и отъ островъ Chios и 1 автономна отъ гр. Laodicea (область Phrygia).

Африкански — 1 автономна отъ Utica и 12 империялни.

Тѣзи монети изцѣло се разпрѣдѣлять така: 35 автономни, 58 отъ тракийски и македонски царе, 79 империялни и 25 колониялни, всичко 192 монети.

Освѣтъ тия твърдѣ цѣнни монети, нумизматическата сбирка на областния музей съдържа още и много други рѣдки римски, византийски и български монети. Цѣлата сбирка е била съставена безъ особенъ трудъ и съ твърдѣ незначителни сръдства и като примѣръ на това се дава фактътъ, че една монета, оцѣнена въ Мионе за 200 зл. лева, била купена всичко за 30 пари; друга, която струвала 24 зл. лева, — за 20 пари; трета, оцѣнена за 600 л. златни, била купена за 2 рубли и пр.

Тази статия на управителя на учрѣждението г. Иовчовъ най-добрѣ ни изтъква значението, което с ималъ въ края на 1884. год. нашиятъ музей съ своята нумизматическа колекция. Тази колекция, казва Engel, която, тъй да се каже, дагува едвамъ отъ вчера, е достойна вече да възбуди интересъ у нумизматичитѣ, и румелийското правителство би трѣбвало да направи отъ нея основата за единъ истински музей, — би потрѣбвало малко врѣме и сръдства, за да се получатъ значителни резултати. Знае се, въ какво изобилие се намиратъ въ древна Тракия паметници отъ всѣкаквъ видъ; особно много има антични монети, които се прѣдлагатъ съ умѣрени цѣни. Понеже страната никога не е била изслѣдвана правилно, както Италия и Гърция, тя ще да крие още значителни археологически богатства. Никога не сж били разкопавани хилядитѣ могили, които покриватъ долината на Марица и които, доколкото е извѣстно отъ нѣкои непълни разслѣдвания, обѣщаватъ богата жътва. Тѣ иматъ, споредъ Г. Лежана и Албертъ Дюмона, най-разнообразно съдържание: урни, части отъ колесници, оржжия, сѣдове и накити, които достигатъ дори римската епоха. Кой знае, какви резултати би постигнали археолозитѣ, ако прѣдприемѣха методически разкопки! — Азъ не говоря за надписитѣ, които не сж рѣдкость около Татаръ-Пазарджикъ, древната Bessarara, и въ самата древна Philippopolis... Позната е ревността на българитѣ спрѣмо развитието на просвѣщението, — тѣхнитѣ многобройни и цвѣтещи училища го доказватъ. Едвамъ излѣзли изподъ деспотизѣма, който ги притискаше цѣли четири столѣтия, ето ги че се заловили твърдо за работа да се развиятъ материялно и интелектуално — несъмнѣно задача мъчна, — и намиратъ врѣме да се занимаватъ дори и съ научни работи! Тѣ знаятъ твърдѣ добрѣ, че музеитѣ, тия арсенали на науката, съдържатъ най-хубавитѣ *училищни материяли* и даватъ най-хубавитѣ *прѣдметни уроци*. И знаменитиятъ ученъ мъжъ изказва своитѣ благопожелания на румелийския музей, като казва, че доказаната любовъ на българитѣ къмъ духовна просвѣта и тѣхниятъ патриотизъмъ сж сигурни гаранции за бждещето на това чисто национално

дѣло *) . . . Обаче благопожеланията на благородния французинъ не се сбъднали, — настаналитѣ наскоро слѣдъ това сѣдбоносни събития погълнали цѣлия духъ на българина и насочили неговия патриотизъмъ въ друга посока. Така че и самиятъ музей, както се изразява самъ г. Иовчовъ, е билъ сравнително въ застои. Наистина, имало разлика въ устройството му, но „отъ това, каквото имало да се прави, почти нищо не се е направило“. Никой новъ клонъ въ него не се е разработилъ, така че той, съ изключение на нумизматическата си сбирка, едва ли е ималъ нѣкакво значение. На опита, направенъ отъ г. Иовчова, да се устрои геологическа и минералогическа сбирка, никой не се отзовалъ; възваннето къмъ ученици и учители останали безъ послѣдствие; молбитѣ му, отправени до Дирекцията на Земедѣлното да се събиратъ образци отъ минералитѣ изъ областта чрезъ департаменталнитѣ инженери, сѣщо не се посрѣщали благоприятно. Само нумизматическата сбирка продължавала оиѣ успѣшно да се развива и урежда. Всѣка новопостъпила монета се вписвала въ единъ входящъ журналъ съ всичкитѣ ѣ подробности, тъй че този журналъ е служилъ като каталогъ на цѣлата сбирка; освѣнъ това монетитѣ се вписвали и въ другъ входящъ журналъ споредъ реда на постъпването имъ. Тѣзи монети се размѣствали въ отдѣлнитѣ прѣградки на специаленъ шкафъ съ 52 чекмеджета, отъ които всѣко едно получавало специална листа за намѣстенитѣ въ него монети. Изцѣло броятъ на монетитѣ къмъ края на 1884. год. билъ 1779, отъ които 16 златни, 542 сребърни и полусребърни и 1221 бронзови и мѣдни монети.

Колкото за състоянието на останалитѣ музейни сбирки, тѣ никакъ не се развили прѣзъ цѣлата 1884. год., защото, както се види, цѣлото внимание на г. Иовчова било погълнато или да увеличи нумизматическата сбирка, или да създава нови естествено-исторически отдѣли. Така че той не е могълъ да направи друго освѣнъ да констатира, че покрай монетитѣ въ музея постъпили до тогава само слѣднитѣ прѣдмети: 5 фотографии на македонски носии, 1 украшение за женска глава и разни селски кинари, бронзената частъ отъ дръжката на сабята на Бенковски, 1 лакримагорий, 2 статуи безъ глави, 3 ефижи (?) ваяни на мраморъ, единъ бухалъ ваянъ, 2 части отъ морски пасмолекъ (*Goniatites Marcellensis*), 1 малкъ бронзовъ бюстъ, 3 ламби (?), 3 кюпчета, 3 мумийки и нѣколко глави отъ мумийки, всички отъ керамика, 1 двуглаво напѣлнено агне, 1 двуглаво пиле въ спиртъ и нѣколко маловажни стрѣли и бронзени части.**) Най-важниятъ паметникъ за насъ е несъмнено, дръжката отъ сабята на Бенковски, и ние, за жалость, пакъ трѣбва да съобщимъ, че тя е изчезнала отъ тукъ заедно съ всички други археологически прѣдмети. Дано е попаднала въ сбиркитѣ на Народния музей въ София! Че тази дръжка е постъпила въ музея, се вижда отъ писмото на г. Иовчова подъ № 53. отъ 8. февруарий 1884. год. до училищния инспекторъ на Панагюрската учебна околия,

*) Вж. цитувания отзивъ на А. Engel въ „Revue Numismatique.“

**) Репортъ № 260. отъ 17. ноемврий 1884. год.

въ което, между другото, е казано: „Желая да Ви поднеса искрениѣ си благодарения за бронзената частъ отъ дрѣжката на сабята на Георги Бенковски“.

Така мудро е вървѣло музейното дѣло въ нашето учрѣждение и прѣзъ слѣдната 1885. година. Никакъвъ фактъ, достоенъ за отбѣлѣване въ това отношение, не се е случилъ, макаръ и управникътъ Йовчовъ съ помощника си Такела да сж имали специални агенти, като Иосифъ Бенароя, формално упълномощени да събиратъ и купуватъ стари пари и други древности за областния музей**) и натоварвани съ мисия дори извънъ прѣдѣлитъ на Румелия — въ Македония и Цариград***). Може да се отбѣлѣжи само, че директорътъ на Народното просвѣщение г. К. Величковъ съ № 1504. отъ 23. май 1885. г. изпратилъ въ Областния музей едно старо знаме съ надписъ на турски и грѣцки, намирено въ единъ бакалски дюкянъ въ село Гюлюманово (Сливенски департаментъ). Споредъ мнѣнието на префекта, който го е изпратилъ, това знаме ще да е било направено прѣзъ послѣднитъ исторически събития (войнитъ на славянитъ съ Турция). Знамето е, види се, сжщото, което сега се пази въ Народния музей въ София и което свидѣтелствува за побратимяване на грѣцки и турски банди срѣщу българи и изобщо славяне. За него се писа въ нѣкои наши вѣстници неотдавна, като му се съобщилъ и фотографическата снимка. — Сжщо така трѣбва да се отбѣлѣжи, че въ музея се намирали и нѣкои картини, всички записани на врѣмето си въ изчезналъ по-послѣ регистъръ на старинитъ (вж. архивенъ № 120. отъ 5. априлъ 1884.). Между тѣхъ се намирали и картинитъ, наречени Judith, Danae и Agar-Ismaël, които сега не сжцествува въ учрѣдението. Ние не знаемъ дори и броя на монетитъ, които сж постѣпили въ музея прѣзъ 1885. год. Намираме, наистина, въ архивата за 1886. год. едно „статистическо изложение на древнитъ монети въ Народния музей *постѣпани* (sic) до 1. януарий 1886“, написано съ ржката на Ат. Такела и изпратено въ Министерството на нар. просвѣщение отъ г. Йовчова съ рапортъ № 41. отъ 12. февр. 1886. год., но не знаемъ сигурно, за кое врѣме е думата: дали само за 1885. г., или за нея и за прѣдходната 1884., или, най-сетнѣ, за цѣлия периодъ. За жалость, макаръ състоянието на цѣлото учрѣждение и да било прѣдставено прѣдъ министерството, но черновка отъ изложението не била запазена въ архивата. Знае се само, че споредъ тѣкущо споменатото „статистическо изложение на древнитъ монети“ въ музея сж постѣпили до 1. януарий 1886. г. всичко 526 монети, отъ които 32 златни, 271 среб. и 217 мѣдни *издадени монети* (извѣстни) и 5 ср. и 1 м. *неиздадени*. Сжщо така отъ рапорта на директора Йовчовъ № 364. отъ 28. юлий 1886. г. до министерството се вижда донѣгдѣ, каква голѣма стойность е добила нумизматическата ни сбирка прѣзъ първия исторически периодъ на нашето учрѣждение. Като направилъ срав-

**) Изх. № отъ архивата 18. отъ февр. 1885.

***) Дѣйствиано е прѣдъ пограничнитъ власти да се пропушатъ задъ граница безъ паспортъ.

нение на нашата сбирка съ оная на Британския музей, чиито каталози за монетитѣ отъ Мизия, Тракия и Македония наскоро се получили въ учрѣждението*), той намѣрилъ между другото, че ние сме имали отъ Деултумъ 55 монети, а Британския музей—само 30, отъ Филипополъ у насъ 54, а тамъ 32 и пр. и че ние, което е важното, сме имали много рѣдки и скъпи монети, които не съществували въ сбиркитѣ на Британския музей.

И така, историята на нашето учрѣждение, доколкото се отнася до развоая на музейния отдѣлъ прѣзъ първия периодъ на съществуването му, слѣдъ като ни дава изпърво нѣколко свѣтли и поучителни страници, потѣва слѣдъ това въ нѣкаква си мъгла, въ нѣкаква си, тѣй да кажемъ, съмнителна неопрѣдѣленостъ. Съ тази нерадостна страница и се затваря историята на нашия музей прѣзъ първия му периодъ. Чакъ прѣзъ 1887. год., споредъ акта отъ 16. мартъ с. г., който билъ съставенъ между уволнения директоръ Илия С. Иовчовъ и новоназначения неговъ замѣстникъ г. Иванъ Бѣлопитовъ при прѣдаване и поемане длъжността и имотитѣ на учрѣждението, се вижда, че първиятъ е прѣдалъ на втория наличността на музея споредъ нѣкакъвъ си журналъ, който отпослѣ липсалъ нѣкъдѣ, както слѣдва:

I. Старини.

1) Металически	48	номера
2) Мраморни	35	"
3) Вещи бронзови и глинени	18	"
4) Зоологически специменти и медицински	5	"
5) Геологически специменти	3	"

Всичко 109 номера.

II. *Нумизматическата сбирка* е била вписана въ изгубенъ по-послѣ инвентаръ по нѣкакви си „частни листовки“, каквито сжщо сега не съществуватъ. Така наредена, нумизматическата сбирка съдържала всичко 1402 монети подъ 456 сумарни номера, а именно:

	златни	сребърни	мѣдни
Гръко-македонски	5	199	534
Римски	38	329	267
Български	—	10	—
Варварски	—	20	—

Всичко $43 + 528 + 801 = 1402$ монети.

Освѣнъ тия монети, били прѣдадени г-ну Бѣлопитову още безъ никаква стойностъ и 898 монети, отъ които 79 били сребърни и 819 мѣдни, всички запечатани въ единъ групъ и „турени на страна“, както се казва въ акта*). Слѣдователно ние сме принудени, като нѣмаме други данни на рѣка, да заключимъ, че въ края на първия си периодъ на своето съществуване и въ началото на втория музейния отдѣлъ на нашето учрѣждение е броялъ всичко 109 разни

*) Тѣзи каталози неизвѣстно дѣ сж липсали отъ библиотеката.

*) Изъ дѣлото на Министерството на нар. просвѣщение подъ № 6. 1887. година.

старинни и естествено-исторически прѣдмети и 2300 монети — 43 златни, 637 сребърни и 1620 мѣдни съ нумизматическа стойност изцѣло на около 18000 лева, или 90000 златни гроша.

* * *

Бюджети.

За да дадемъ единъ общъ прѣгледъ за старанията, които е полагало правителството на областъта за разширяване на областната библиотека и музей, за паричнитѣ жертви, които то е правило за тѣхъ, необходимо е да дадемъ и нѣкои данни въ цифри. За тази цѣль ние ще обърнемъ внимание върху надлежитѣ пера по всички управления или, както се е казвало тогава, дирекции, защото всѣка една отъ тѣхъ, когато е опрѣдѣляла своя годишенъ бюджетъ, прѣдвиждала е винаги извѣстна сума за покупка на книги, и защото, както вече ни е извѣстно, заедно съ съединението на двѣтѣ Българии съединяватъ се въ едно туку-речи и всичкитѣ библиотеки на румелийскитѣ дирекции въ Областната библиотека, та заедно съ нея съставятъ днешната Народна библиотека и Музей въ Пловдивъ.

Обаче ние ще почнемъ специално съ Дирекцията на Народното просвѣщение, а за останалитѣ дирекции, ще дадемъ една обща бѣлѣжка. Отъ „областнитѣ бюджети“ на Румелия, наистина, виждаме, че за 1880/1. бюджетна година по Дирекцията на Нар. просв. сж били опрѣдѣлени 6000 гроша за библиотека и 50000 гр. за купуване *старини*, ала за годинитѣ 1881/2. и 1882/3. не можемъ схвана съвѣстмъ ясно, какво е било харчено за книги, какво за старини, за персоналъ и пр. Такива непосредни данни не се намѣриха и въ архивата на учрѣдението, та затова трѣбва по други документи да съберемъ свѣдѣния, за да опрѣдѣлимъ поне приблизително всѣки единъ отдѣленъ кредитъ по разнитѣ параграфи на общия бюджетъ на учрѣдението.

Досежно бюджетната 1881/2. година изглежда, че опрѣдѣлената сума 40000 гроша за библиотека и музей е била прѣдначена само за покупка на книги и музейни сбирки, а не и за персоналъ и други потрѣби, тъй като прѣзъ нея година не е било отдѣлено учрѣдението като самостоенъ институтъ съ специално управление; слѣдователно, можемъ да смѣтаме, че прѣзъ 1881/2. финансова година за книги и сбирки Дирекцията на Народното просвѣщение е изразходвала цѣлата опрѣдѣлена въ бюджета сума 40000 гроша. Като вземемъ прѣдвидъ, че въ прѣдходната година сжщата дирекция е опрѣдѣлила всичко 6000 за библиотека и че тази послѣдна сума е била, тъй да се каже, нормата у всички други дирекции, можемъ да допустнемъ, че прѣзъ 1881/2. год. за книги сж били прѣдвидѣни въ тази дирекция 6000 гр., а за старини 34000 гроша.

За да сждимъ за разпрѣдѣлението на бюджета на нашето учрѣждение прѣзъ 1882/3. финансова година, когато то за пръвъ пжть почва да функционира като самостоенъ институтъ, трѣбва да си послужимъ пакъ съ разни документи, защото, ако и да е билъ

прѣдвидѣнъ специаленъ кредитъ за Областна библиотека и Музей, не сж му били опрѣдѣлени разнитѣ пера. Общиятъ бюджетъ на учрѣждението прѣзъ нея година е билъ толкова голѣмъ, какъвто не е бивалъ другъ пжтъ нито прѣди Съединението, нито слѣдъ него — той билъ опрѣдѣленъ въ 200,000 зл. гроша! За какво се е похарчила тази сума? Отъ една трѣбователна вѣдомость за заплатитѣ на чиновницитѣ отъ учрѣждението за мѣсець октомврий 1882. год. узнаваме, че за персоналъ се е харчилъ мѣсечно 3500 гр., или годишно 42000 гроша, а слѣдователно, учрѣждението е разполагало съ единъ кредитъ отъ 158,000 гроша само за купуване книги и музейни сбирки. Други разходи не се прѣдвиждали, защото учрѣждението се е прѣмѣстило въ отдѣлна сграда едва на 1. мартъ 1884. год., за която се е плащало 8000 гр. годишенъ наемъ, а до тогава се е намирало въ сжщото здание, дѣто се е помѣстяла и самата Дирекция на Народното просвѣщение. По сжщата причина учрѣждението не е правило никакви разходи за освѣтление, отопление и други канцеларски потребности.

Отъ 1883/4. финансова година до самото съединение на двѣтѣ Българии бюджетътъ на Областнитѣ библиотека и Музей фигурира вече като отдѣленъ § 4. отъ бюджета на Дирекцията на Народното просвѣщение съ точно опрѣдѣлени суми по всѣко едно перо. За по-голѣма прѣгледность даваме извлѣчение отъ „Областенъ бюджетъ“ за финансовитѣ 1883/4., 1884/5. и 1885/6. години сумитѣ, опрѣдѣлени за нашето учрѣждение:

А. Областенъ бюджетъ

за

финанциялната 1883—1884 година

Разрядъ V. Дирекция на Народното Просвѣщение.

§ 4. Областна Библиотека и Музей.

Заплати	31200	гроша
Веществени	25400	"
Покупка на книги и сбирки	80000	"
Всичко . . .	136600	гроша.

В. Областенъ бюджетъ

за

финанциялната 1884—1885 година

Разрядъ V. Дирекция на Народното Просвѣщение.

§ 4. Областна Библиотека и Музей.

Заплати	32000	гроша
Веществени	13000	"
Покупка на книги и сбирки	40000	"
Всичко . . .	85400	гроша.

С. Областенъ бюджетъ

за

финанциялната 1885—1886 година.

Разрядъ V. Дирекция на Народното Просвѣщение.

§. 4. Областна Библиотека и Музей.

Заплати	42400	гроша
Веществени и насмѣ	17700	„
Покупка на книги и сбирки	60000	„
Всичко	120100	гроша.

Отъ всички тия данни извличаме тѣзи резултати: 1) за Пловдивската Народна библиотека и Музей за 6-тъ първи години отъ нейното съществуване румелийското правителство е изразходвало или, по-добрѣ, е прѣдвидило да се изразходи всичко $56000 + 40000 + 200000 + 136600 + 85400 + 120100 = 637500$ гроша; 2) отъ цѣлата опредѣлена сума на учрѣдението сж били прѣдвидѣни само за книги и сбирки $56000 + 40000 + 158000 + 80000 + 40000 + 60000 = 434000$ гроша; 3) съ най-голѣми кредити учрѣдението е разполагало прѣзь 1882/3. финансова година, когато ржководството му се е съсрѣлотоочавало въ ржцѣтъ на г. А. А. Башмаковъ; 4) срѣдно годишниятъ кредитъ на учрѣдението за книги и музейни сбирки е билъ 72333 гроша, какъвто—да споменемъ мимоходомъ—никога не е достигалъ слѣдъ Съединението.

За да си дадемъ по-ясна прѣдстава за сумитѣ, които румелийското правителство е употребило за книги, които станаха слѣдъ Съединението имотъ на Народната библиотека въ Пловдивъ, трѣбва още веднажъ да си напомнимъ, че въ нея влѣзоха и библиотекитѣ туку-речи на всички румелийски дирекции; а какво е било изхарчено за книги по тия дирекции отъ румелийското правителство — се вижда отъ слѣдната таблица.

Обаче тукъ трѣбва веднага да си припомнимъ, че не отъ всички дирекции сж били прѣдадени книгитѣ въ Народната библиотека и че тия, които сж ги прѣдали, надали сж сторили това напълно, понеже броятъ на прѣдаденитѣ книги далечъ не оправдава изразходванитѣ за тѣхъ парични суми.

Всички числа по тая таблица, събрани заедно, ни даватъ общата сума 142000 гроша, които областното правителство е изразходвало за книги, безъ да смѣтаме тукъ повторно сумитѣ по Дирекцията на Народното просвѣщение, както и ония, които Дирекцията на Финанситѣ е изразходвала за сжщата цѣль прѣзь 1880/1. финансова година. Така че общата сума, която румелийското правителство е изразходвало за разнитѣ свои библиотеки, се опредѣля на $434000 + 142000 = 576000$ гроша.

Срѣщу тази сума Българското правителство намира прѣзь 1887. година въ прѣдишната Областна библиотека и Музей всичко 12093 тома книги и 2300 монети, отъ които повече отъ $\frac{1}{3}$ съвършено негодни.

Г О Д И Н И

Название на дирекцията	1880/1.	1881/2.	1882/3.	1883/4.	1884/5.	1885/6.
Дирекция на вътреш- ният дѣла	6,000 гр. (за купуване книги)	6,000 гр. (за библиотека)	6,000 гр. 3,000 за дирек- цията и 3,000 за библиотеката на главното санит. управление	6,000 гр. (3,000 за дирек- цията и 3,000 библиоте- ка на санитарно- то управление)	—	—
Дирекция на правосъ- дието	6,000 гр. (за библиотека)	6,000 гр. (библиотека)	6,000 гр. (библиотека на дирекцията и на върхов. съдия.)	5,000 гр. (библиотека)	—	—
Дирекция на финансиѣтъ	100,000 гр. (за печатане тев- тери, разписки за печатане и купу- ване книги)	6,000 гр. (библиотека)	3,000 гр. (библиотека)	3,000 гр. (библиотека)	—	—
Дирекция на земеделѣието, търговията и обшнитѣ сгради	6,000 гр. (библиотека)	6,000 гр. (библиотека)	3,000 гр. (библиотека)	3,000 гр. (библиотека)	—	—
Дирекция на народното просвѣщение	6,000 гр. (библиотека) 50,000 гр. (покупка на ста- рини)	40,000 гр. (библиотека и музей)	200,000 (областна библио- отека и музей)	3,000 гр. (библиотека)	—	Особень § 4. Обл. библиот. и музеи.
Дирекция на мили- цията и джандармерията	20,000 гр. (купуване книги)	—	5,000 гр. (библиотека за учеб. баталюнѣ)	5,000 гр. военна библиот. и купув. книги)	—	—
За централното управление	10,000 гр. за библиот. на обл. събрание)	10,000 гр. (библиотека за обл. събр.)	10,000 гр. (библиотека за обл. събрание)	5,000 гр. (библиотека на обл. прѣдставит.)	—	—

* * *

С г р а д а.

Единъ отъ най-важнитѣ въпроси за развитието на една публична библиотека, за нейния успѣхъ въ обществото — е въпросътъ за сградата, дѣто тя се помѣстя. Защото сглогността на едно помѣщение, добрата му наредба, редътъ и тишината въ него сж толкова необходими, колкото и самиятъ изборъ на книгитѣ. Изобщо положението и конструкцията на библиотечното здание е тѣй свързано съ успѣха на самото учрѣждение, щото този въпросъ е станалъ единъ отъ най-важнитѣ въ архитектурното и библиотечно дѣло. Избраното мѣсто трѣбва да е гарантирано отъ пожаръ и влага; то трѣбва да е лесно достъпно за публиката, та за това да се намира въ централнитѣ, по-многолюдни части на града; отдѣлнитѣ стаи и салони на сградата да сж широки, удобни и свѣтли, мобилитѣ да сж не само солидни и сгодни, но и да сж изяшно изработени и пр. Всички тия условия сж необходими за една библиотека, за да привлеча тя публиката, която по този начинъ все повече и повече обиква четмото и реда. За постигане тия условия сж се мжчили и ще се мжчатъ всички ония ръководители на обществени библиотеки, които разбиратъ отъ своето дѣло. Нѣма защо и да споменуваме, че нашитѣ библиотека и музей въ румелийско врѣме сж били лишени, тѣй да се каже, отъ най-елементарнитѣ сгоди както досежно мѣстоположението и зданието си, така и досежно вжтрѣшната наредба на читалнята, работнитѣ и канцеларски стаи. Тѣ първоначално сж се помѣстия въ сжщата сграда, дѣто е била и самата Дирекция на Народното просвѣщение, а именно въ Измаиль-бейовия конакъ, сегашното търговско училище „Евлогий Георгиевъ“, на улица „Князь Фердинандъ I.“ Стаитѣ на библиотеката и музея били не само несгодни за цѣлитѣ на учрѣждението, но и положително лоши въ всѣко отношение лишени отъ свѣтлина и покой и толкова тѣсни, та е нѣмало мѣсто не само за музейнитѣ сбирки, но и за библиотечнитѣ книги, безъ да се говори за публика. Сериозно внимание на тия несгоди най-напрѣдъ е обърналъ първиятъ управителъ на учрѣждението г. А. Банмаковъ, който не само устно, но и писмено*) е настоявалъ прѣдъ Дирекцията на Народното просвѣщение да се прѣдвиди въ бюджета на областта за слѣдната 1883-4. финансова година особенъ кредитъ или за съграждане отдѣлно специално здание, или за наемъ на прилично помѣщение, защото въ това г. Банмаковъ е съзиралъ едно отъ най-главнитѣ условия да се развие и подобри самото учрѣждение. Директорътъ на Народното просвѣщение г. Груевъ напълно е сподѣлялъ възгледитѣ по този въпросъ на своя подвѣдомственъ управителъ на библиотеката и музея, та е положилъ отъ своя страна грижи да се осществяватъ горнитѣ двѣ прѣдложения. И наистина вече слѣдъ нѣколко дни Дирекцията на Народното просвѣщение

*) Рапортътъ му № 50. отъ 24. августъ 1882. год.

явило областному библиотекарю съ № 1964, отъ 4. септ. 1882. г., че въ новия бюджетъ щѣлъ да бжде прѣдвидѣнъ кредитъ за съграждане нова сграда за Областната библиотека и Музей и че за всѣки случай билъ прѣдвидѣнъ и кредитъ за наемъ на по-удобно помѣщение. Тѣй че отъ началото на слѣдната финансова година (1. мартъ 1883. год.) учрѣждението се е прѣнесло въ зданието на Сарачъ Еминаа Х-жи Неджибовъ, когото било условено да се плаща по 7500 зл. гроша годишно. Обаче зданието *) е било толкова слабо и неудобно, че е станало нужда още на слѣдната година (1. мартъ 1884. год.) да се напустне и вмѣсто него да се наеме по контрактъ за три години съ 8000 гроша годишенъ наемъ къщата на Атанасаки Томиди въ Александровската частъ на града, срѣщу сѣвернитѣ стълби на българската катедрална црква „Св. Богородица“. Тази къща е съдържала два салона и 4 стаи въ горния етажъ, дѣто е била вмѣстена цѣлата библиотека. Долниятъ етажъ служилъ за „влагалище“ и за пазача. Въ салонитѣ сж били поставени маси за вѣстниците и периодическитѣ списания, които били постоянно изложени за публиката; имало отдѣлно наредени маси и за прочитъ на книги. Областниятъ библиотекаръ г. Йовчовъ намиралъ, че, като нѣмало специално приготвено здание, сегашното доста добръ отговаряло „за постигане на всѣка цѣль на учрѣждението“. Ние обаче добръ познаваме това здание **) и смѣтаме, че неговитѣ тѣсни, влажни и мрачни стаи, отъ които повечето не виждатъ слнчевъ лжчь, а нѣкон сж дори съвсѣмъ тъмни, безъ прозорци, не могатъ по никой начинъ да служатъ не само за библиотека, но и за какво и да е обществено заведение. Долниятъ му пѣкъ етажъ не е нищо друго освѣнъ студенъ зимникъ.

Жолкото до съграждането на нова специална сграда за областнитѣ библиотека и музей, намираме данни, че Частниятъ съвѣтъ на Областта въ заседанието си на 17. май 1883. год. взелъ рѣшение да се съгради прилично за цѣлата здание. Първоначално се е проектирало да се съгради сградата върху правителственото мѣсто, което се намирало въ улицата между градската стара градина и „Джумаята“ (Площадъ „Князь Борисъ“), на сегашното праздно държавно мѣсто въ улица „Князь Фердинандъ I.“, ала отпослѣ този проектъ е билъ изоставенъ и се е помислило за мѣстото, дѣто сега се намира учрѣждението. Обаче и това мѣсто се видѣло негодно, защото е било тѣсно, за да се построи тамъ обширна сграда на три етажа, каквато се е прѣдполагало да бжде сградата на библиотеката и музея; по тази причина пристѣпило се къмъ прѣговорн да се откупи една джамия и зданието на градския съвѣтъ „исляхане“, които се намирали на мѣстото, що съставя сега частъ отъ площада „Съединение“. Прѣговоритѣ се свършили въ полза на библиотеката и музей, защото тогавашниятъ Пловдивски градски кметъ г. П. Каравеловъ не само е спомогналъ да се отстѣпи мѣ-

*) То било на сѣверния склонъ на Дановъ-Върхъ [Сахатъ-тепе], до денешната протестантска црква.

**) Тамъ прѣди 2—3 години се помѣщаваше „Учителска Дружба“.

стото, но дори и да се подари за цѣлта. Това виждаме отъ отношението на градския кметъ подъ № 2064. отъ 29. октомврий 1883. год., въ което г. П. Каравеловъ явява въ допълнение на № 1659. отъ 31. августъ с. г., че въ извънредното си заседание отъ 25. октом. градскиятъ съвѣтъ взелъ съ голѣма готовность рѣшение да отстъпи градското здание „исляхане“, „за да се построи на мѣстото му изключително областна библиотека и музей“. Имало е дори и изработенъ вече планъ отъ Дирекцията на общественитѣ сгради за постройка на сградата за областнитѣ библиотека и музей, — така поне се вижда отъ отношението № 2949. отъ 11. августъ 1884. г. на Директора на Народното просвѣщение до областния библиотекаръ, — обаче всички тия мѣрки и планове като че ли се забравятъ, и отъ мѣстото, дѣто се е проектирало да се издигне великолѣпно три-етажно здание за сегашната Народна библиотека и Музей, се е образувалъ днешниятъ държавенъ площадъ „Съединение“, а до него е почнало да се строи на бърза ржка, безъ строга контрола, здание за Областното събрание. На негово мѣсто дотогава е стърчалъ конакътъ на Изетъ-бей, откупенъ отъ румелийското правителство прѣзъ 1879. или 1880. г. Този конакъ е прочутъ. Прѣзъ освободителната война той е служилъ като прибѣжище на ранени бѣженци турци, отъ които мнозина, измрѣли отъ рани и болести, били тукъ и заровени, така че, слѣдъ като рускитѣ войски завзели Пловдивъ, множество трупове били извадени и заровени вънъ отъ града. Слѣдъ сформуването на Източна Румелия конакътъ на Изетъ бей послужилъ за шаба на областната милиция и жандармерията, ала това не било за дълго, защото на 25. декемврий 1880. г. той изгорѣлъ до основитѣ си. Въ ужаснитѣ пламъци сѣ загинали и трима караулни войника, които не могатъ да не ни очудатъ съ своя примѣръ на дивна воля на характера и съзнание на войнишки дългъ и войнишка чѣстъ. „Тозъ примѣръ на величие и сила“ кара народниятъ поетъ да каже въ стихотворението си „При гроба“:*)

„Спете тихо. България праща

Вамъ вѣнецъ и отъ зло се не плаши,

Таквизъ синове чѣстни дор' ражда,

Дор' я кичатъ гробове, катъ ваший“.

На мѣстото, дѣто сж загинали доблестнитѣ войници, днесъ е наредена библиотечната градина, въ която би трѣбовало да се издигне една възпоминателна колона за поука на младото ни поколѣние.

Когато се е почнала постройката на Областното събрание, настъпили бурни и патриотически врѣмена. Стана съединението на двѣтѣ Българии, а пѣдиръ това послѣдва и обявената намъ отъ Сърбия братоубийствена война. Срѣдцето и мислитѣ на българина сж устремени на бойното поле, и никой нищо друго не желае освѣнъ да се побѣди врагътъ народенъ; всички други грижи сж забравени; забравена е и грижата за устройството и наредбата на нашата библиотека и музей. Дори и слѣдъ войната за кратко врѣме

*) Ив. Вазовъ, „Поля и Гори“. Пловдивъ, 1893., стр. 118.

не е съществувала опрѣдѣлена идея, дѣще се помѣсти учрѣдението; било е дори съобщено устно на директора на библиотеката отъ пловдивския префектъ прѣзъ януарий 1886. год., въ първитѣ дни на мѣсеца, че отъ 1. мартъ 1886. г. библиотеката щѣла да се помѣсти въ зданието на мѣстната мъжка гимназия. Ала вече отъ рапорта на директора на учрѣдението отъ 13. януарий 1886. г. се вижда, че стариятъ закрильникъ на послѣдното, прѣдишниятъ кметъ на Пловдивъ и тогавашенъ министъръ-президентъ Петко Каравеловъ, е обѣщаль да настани библиотеката и музея въ зданието, приготвено за Областното събрание на бившата румелийска област. И наистина, съ телеграма отъ 24. февруарий 1886. г. министърътъ на народното просвѣщение въ кабинета на Каравелова г. Р. Каролевъ съобщава управителю на библиотеката, че отъ 1. мартъ сжщата година библиотеката щѣла да се прѣмѣсти въ зданието на Областното събрание, дѣто тогава били складирани нѣкои прѣдмети на командантското управление. Вижда се обаче, че и слѣдъ тази дата за малко врѣме библиотеката не е била прѣнесена въ прѣдназначеното ней здание, и то най-вече поради нѣкои спънки отъ страна на префекта. Ала най-сетнѣ министърътъ г. Каравеловъ съ една телеграма безъ дата (слѣдъ 3. мартъ) заповѣдалъ веднага да се прѣнесе учрѣдението въ новото здание, и ние виждаме, че на 15. мартъ 1886. год. сж били прѣнесени всички вещи на учрѣдението и че ключоветъ на старото помѣщение сж били прѣдадени на притежателя имъ. *) Вжтрѣ въ новата сграда имало сума недостатъци и неудобства, но тѣ били скоро отстранени, и Пловдивската Народна библиотека и музей слѣдъ мѣсець и половина врѣме били отворени за публиката.

Като какво прѣдставление първоначално е имала нашето общество за публичнитѣ библиотеки, показва слѣдниятъ куриозенъ случай. Прѣзъ 1886. год. тогавашниятъ воененъ министъръ съ № 7023. отъ 25. юний понскалъ отъ министра на просвѣщението разрѣшение да се отпустнатъ нѣколко стаи при библиотеката на офицеритѣ отъ пловдивския гарнизонъ за воененъ клубъ. Обяснило се на военния министъръ, че при една народна библиотека не може да се намира никакъвъ клубъ. Днесъ цѣлото пловдивско общество, цивилно и военно, гледа на сжщата библиотека като на неприкосновенъ храмъ за народна просвѣта.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

*) Рапортътъ на управителя на учрѣдението № 87. отъ 15. мартъ 1886. година.

**Исторически прѳгледъ
на Народната библиотека и на Музея
въ Пловдивъ до Съединението.**

Отъ Б. Дяковичъ.

*Българска
Първо фототипно издание*

Дигитално заснемане: **Иван Крачанов**
Предпечатна подготовка и оформление: **Еница Коева**
Издателство и печат: **Народна библиотека „Иван Вазов“**
ул. „Авксентий Велешки“ №17, Пловдив

ISBN: 978 – 954 – 9546 – 99 – 6